

HAREZM TÜRKÇESİ METİNLERİNDE EŞ ADLILIK

Oğuz ERGENE*

Geliş Tarihi: Mart, 2017

Kabul Tarihi: Mayıs, 2017

Öz

Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerindeki eş adlı sözcüklerin, eş adlılığı doğuran etkenlerin belirlenmesi; bu ögelere yönelik tercihleri, türlü kavramları karşılama açısından dilde var olan üretim olanaklarını ve yazılı metinlerin bu kapsamdaki söz varlığını ortaya çıkaracaktır. Bu çalışmada Harezmi Türkçesi dönemi metin yayınları taranarak ilgili eserlerin sözlük ya da dizin bölümlerinde eş adlı gösterilen Türkçe ve yabancı kökenli kimi madde başları, farklı metinlerdeki kullanımlarıyla bu türde sayılabilecek sözcükler belirlenmiş; eş adlılığa etken olan ses, yapı, anlam, kullanım özellikleri çıkarılmıştır. Çalışmada, Harezmi Türkçesi metinlerinde çok sayıda eş adlı sözcüğün bulunduğu; eş adlı tabanların, eş yazımlı yapım eklerinin, farklı tabanlara gelen farklı yapım eklerinin, bu eklerle türetilmiş sözcüklerin ve ses olayları, ses özdeşlikleri, eksilti, örneksime gibi türlü etkenlerin eş adlılığa kaynaklık ettiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tarihî Türk yazı dilleri, Harezmi Türkçesi, eş adlılık, çok anlamlılık, anlam bilimi.

HOMONYMY IN KHWARAZM TURKISH TEXTS

Abstract

Determination of homonymic words in the historical and contemporary Turkish written languages and the factors that cause homonymy will reveal preferences for these items, the possibilities of production in language in terms of meeting various concepts and the vocabulary of written texts in this context. In this study, some Turkish and foreign origin lexical entries indicated as homonymic in the dictionary or index sections of the related works, the words which can be counted in this kind with utilizations in different texts, structure, semantic, usage characteristics affecting homonymy were revealed by scanning the papers of Khwarazm Turkish period texts. In the study, it is determined that there are many homonymic words in Khwarazm Turkish texts and various factors such as homonymic bases, homographic derivational affixes, different derivational affixes inbound to different bases, words derived from these affixes and sound events, sound identities, ellipsis, analogy create homonymy.

Keywords: Historical Turkish dialects, Khwarazm Turkish, homonymy, synonymy, semantics.

1. Giriş

Tarihî ve çağdaş yazı dillerinde tanımlanabilen, ayrı kavramları karşılamakla birlikte yazım ya da sesletim açısından özdeşlikler taşıyabilen sözcüklerin diğer anlamsal ilişkilerden ayırt edilmesi, oluşum biçimlerinin ve niteliklerinin belirlenmesi, sınıflandırılması ve kapsayıcı

* Yrd. Doç. Dr.; Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, oguzergene@hotmail.com.

bir dil bilimi terimiyle karşılanması, kimi zorluklar içermektedir. Farklı dillerde kullanılan bu türdeki örnekler de ele alındığında -dillerin özgünlüklerini ve değişkenliklerini de yansıtan farklı değerlendirmeler ve adlandırmalarla karşılaşılır.

Farklı anlamlardaki sözcüklerin yazım ya da sesletim özdeşliklerini karşılayan terimlerden eş adlılık, “gösterileni ayrı, göstereni özdeş olan sözcüklerin özelliği” biçiminde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte Fransızca gibi dillerde örneklenen yazılışın ayrı, söylenişin aynı olması eş seslilik; söylenişin ayrı, yazılışın aynı olması ise eş yazımlılık olarak adlandırılır (Vardar, 2002: 93). Günay; eş adlılık (“Fr. homonymie”), eş seslilik (“Fr. homophonie”) ve eş yazımlılık (“Fr. homographie”) kavramlarının benzer ve farklı yönlerini, “sesletim, anlam ve yazım” yönlerinden karşılaştırmalı olarak verir. Günay’a göre eş adlı sözcüklerin sesletimleri ve yazımları aynı, anlamları farklıdır; eş sesli sözcüklerin “anlamları farklı, sesletimleri aynı”; eş yazımlı sözcüklerin ise anlamları ve sesletimleri farklı, yazımları aynıdır¹ (Günay, 2007: 200, 201). Karaağaç, iki ya da daha çok sözcüğün aynı yazılışa sahip olması biçiminde tanımladığı eş yazımlılığı “dil dışı bir konu” olarak değerlendirmiş; ses ve anlam açısından hiçbir ilişkileri olmayıp yalnızca “aynı harflerle gösterilen” eş yazılı sözcüklerin asıl kaynağı olarak da son alfabe değişikliğini ve bunun ardından gerçekleşen yazıma ilişkin tasarrufları göstermiştir. Yazar, eş sesliliğin genellikle tek ya da iki heceli sözcükler arasında gerçekleştiğini belirterek bu kavramı, “iki veya daha fazla kelimenin aynı ses yapısına sahip olması” biçiminde tanımlar (Karaağaç, 2009: 61-67). Tepeli ise “eş adlı-eş adlılık, eş sesli-eş seslilik/sesteş, sesteşlik, eş yazımlı-eş yazımlılık” yerine “daha kapsayıcı olacağı” belirtilen “eş biçimli-eş biçimlilik” terimlerini kullanmış; bu tür örnekler için “eş gösterenli-eş gösterenlilik” terimlerinin de kullanılabileceğini belirtmiştir. Tepeli’ye göre eş biçimlilik, “kökenleri ve/veya anlamları ve/veya görevleri ayrı olan biçim birimlerinin/yapıların; yazılışları ve/veya söylenişlerinin bir olma durumu”dur. (Tepeli, 2006: 21). Atmaca da konuya ilişkin çalışmasında, “eşgösterenlilik” terimini tercih etmiş ve bunu, “genellikle tek veya iki heceli kelimeler arasında gerçekleşen, dilde ses değerleri bakımından aynı; fakat anlamları ve fonksiyonları bakımından farklı olan kelimeler” biçiminde değerlendirmiştir (Atmaca, 2013: 119).

Dildeki sözcüklerin bir bölümü, türlü etkenlerle ve zaman içerisinde gerçekleşen değişikliklerle eş adlı hâle gelebilmektedir. Aslen bu niteliği taşımayan sözcüklerin sonradan bu kapsamdaki kullanımlarına değinen Aksan, kimi sözcüklerin önceki dönemlerde farklı olan

¹ Palmer, eş yazımlılık ve eş seslilik için İngilizceden kimi örnekler vermiştir. Aynı biçimde yazılıp hecelenen ancak farklı biçimlerde söylenen (eş yazımlı) sözcükler: “*lead* (metal) ‘kurşun’ ~ *lead* ‘rehber (köpeğin rehberliği)’”; farklı biçimlerde yazılıp aynı biçimde söylenen (eş sesli) sözcükler: “*site* ‘yer, mahal’ ~ *sight* ‘görüş, manzara’” ve “*rite* ‘ayın, dinsel tören’ ~ *right* ‘doğru, hak’”. Palmer, bununla birlikte aynı dilde, “birbirleriyle neredeyse zıt anlam taşıyan” eş yazımlı ve eş sesli sözcüklerin olduğunu da belirtir: “*cleave* ‘yarılmak, bölünmek’ ~ *cleave* ‘birleşmek, yapışmak’”; “*raise* ‘yükseltmek, büyütme, inşa etmek’ ~ *raze* ‘tahrip etmek, yerle bir etmek’” (Palmer, 2001: 85).

“ses, kimi zaman biçim ve anlam özellikleri”nin daha sonra görülen değişikliklerle “başka sözcüklere yaklaşarak eşsesli duruma gelmeleri”ni (ör. “don < toñ ~ don; el < elig ~ el < il; taş ~ taş”) eş adlılığın oluşma nedenlerinden biri olarak görür. Aksan’a göre eş adlı sözcükler, aynı dildeki farklı köklerden gelebilmekle birlikte (ör. “soluk < solu- ~ soluk < sol-”) alıntı sözcüklerin yerli sözcüklerle “aynı ses bileşimiyle” kullanılması da eş adlılık için bir başka etkidir. Bir dildeki yerli sözcüklerle alıntılar, “bir rastlantı sonucunda” eş adlı olabilir²: “bağ (< Far.) ~ bağ, saz (< Far.) ~ saz, bar (< İng.) ~ bar (oyun), çay (< Çin.) ~ çay (ırmak), bahar (< Far.) ~ bahar (< Ar. kokulu maddeler)” (Aksan, 1978: 108; Aksan, 2006: 132, 133).

Tepeli’nin eş biçimlilikle ilgili açıklamaları ve örnekleri arasında, “kökenleri ayrı olup da söylenişleri ve/veya yazılışları bir olan biçim birimleri” (“gerçek eş biçimli sözcükler”; ör. “bağ”); “dil bilgisi görevleri (ve/veya anlamları) farklı fakat söylenişleri ve/veya yazılışları (ve/veya kökenleri) aynı olan eş biçimli biçim birimleri” (“eş kökenli” sözcükler; ör. isim, sıfat, zarf, edat işlevindeki “doğru”); “söylenişleri (ve/veya anlamları ve/veya görevleri) farklı fakat yazılışları aynı eş biçimli biçim birimleri” (“eş yazımlı” sözcükler; ör. eylemlilik ve olumsuzluk eki olan “-mA”); “yazılışları (ve/veya anlamları ve/veya görevleri ve/veya kökenleri) farklı fakat söylenişleri bir olan eş biçimli biçim birimleri” (“eş sesli” sözcükler; ör. “grup/gurup, yağ/ya”); “gövde halindeki (türemiş) sözcüklerin birtakım ses düşmeleri sonucunda türediği kökle aynı yazılışa ve/veya söylenişe sahip olduğu eş biçimli yapılar” [“eş köklü (kökteş)” sözcükler; ör. “boya / boya-”]; kimi “bağımlı ve bağımsız biçim birimleri” (ör. ek ve bağlaç olan /+DA/ ~ /dA/) yer almaktadır (Tepeli, 2006: 21, 22).

Türkçe için eş sesliliğin üç kaynağı olduğunu kaydeden Karaağaç’a göre bu kaynaklar, “çok anlamlılığın yol açtığı eş seslilik, ses değişmelerinin yol açtığı eş seslilik, alıntı şekillerin yol açtığı eş seslilik”tir. Bunların ilkinde, “aynı kelimenin anlamlarının asıl anlamından zaman içinde ayrılmalarıyla” oluşan yeni sözcükler söz konusudur. Bu durum, “benzerlik, daralma, genişleme, komşuluk, abartma, iyileştirme, kötüleştirme, özel ad ve terimlerin genelleştirilmesi” gibi nedenlerle gerçekleşmektedir (ör. “barış/barış-/barın-, götür-, imren-, iste-, konu-, kişi, öfke/öfkelen-”). Bu grupta, özel adların genelleşerek cins adı hâline geldiği örnekler de görülür (ör. “boykot, deyyus, dumdum, kavat”). Ses değişmelerinden kaynaklanan eş seslilik, daha çok “yer değiştirme, ön, son ve iç ses düşmeleri gibi” sözcüğün ses yapısında görülen düzensiz ses değişimleriyle oluşur (ör. “değme, gömlek, günlük, koyun”). Alıntı sözcüklerle oluşan eş seslilik ise yabancı dillerden alınan sözcüklerin o dilde daha önceden var olan başka sözcüklerle sesteseş olmasıdır (ör. “bağ, dağ, gam, yad”). Bu durum, kimi zaman da alıntı sözcüğün dilde “var

² Riemer, yerli sözcüklerle alıntıların eş sesliliğine örnek olarak İngilizcedeki “wave” ile “waive” sözcüklerini verir. Araştırmacıya göre farklı yazılan bu iki eylemden ilki, Eski İngilizce “wafian” sözcüğünden türetilmişken diğeri, Eski Fransızcadan alınmış “gaiver”in son biçimidir (Riemer, 2010: 161).

olan sesçe kendisine en yakın” başka bir sözcüğe benzetilmesi, onunla aynılaştırılması biçiminde gerçekleşir (Karaağaç, 2009: 66 vd.).

Türkçe eş adlı sözcükler, yazılış ile söyleniş arasındaki özdeşlik dolayısıyla aynı zamanda eş sesli ve eş yazımlıdır. Bu durumda kimi Türkçe örneklerin özellikle eş seslilik ve eş adlılık açısından sınıflandırılması için Atmaca, ses değerlerini değil, köken farklılığını ölçüt almıştır. Araştırmacıya göre eş adlılık ve eş seslilik birbirinden farklıdır; bu nedenle de örneğin yazımları aynı, kökenleri ayrı olan “çil I ‘bir kuş çeşidi’ ve çil II ‘yüzde oluşan lekeler’” sözcükleri eş sesli değil, eş adlıdır. Atmaca, eş gösterenliğin oluşumunu da “çok anlamlı kelimelerin anlamları arasındaki leksik bağın kopması” (ör. “eşik”); “çeşitli ses olayları sonucunda söyleyişlerin aynılaşması” (ör. “KzT. eger ‘eyer’ > er ~ er ‘erkek, yiğit, damat’”); “alıntı kelimeler ve yerli kelimelerin söyleyişlerinin benzerliği” (ör. “Rus. girya ‘ağırlık’ > KzT. kir ~ kir ‘kir, pis’”); “kelime köklerine eşgösterenli eklerin getirilmesi” (ör. “KzT. ayt-1-s ‘atışma’ ~ ayt-1-s- ‘söyleş-’”) gibi nedenlere bağlamıştır (Atmaca, 2013: 118-120).

Farklı kavramları karşılayıp aynı biçimde yazılan örneklere ilişkin adlandırma sorunları yanında iki ya da daha çok sözcüğün eş adlı öğelere mi yoksa bir sözcüğün türlü anlamlarının karşılandığı çok anlamlı bir öğeye mi örnek oluşturduğu da önemli bir tartışma konusudur ve bu duruma ilişkin veriler, her zaman kesin bir değerlendirmeye olanak tanımamaktadır. Bu noktada eş adlılık ile çok anlamlılığın ince bir çizgiyle ayrıldığı, birbirine karıştığı ya da çok net bir değerlendirmenin mümkün olmadığı örnekler bulunmaktadır.

Çok anlamlılıkla eş adlılığın ayrımı için kimi ölçütler veren Lyons; bu ölçütlerden birinin -birçok sözlük girdisine eklenen etimolojik bilgilerde açıkça uygulanan- sözcüklerin tarihsel türevleri hakkında sözlük bilimcilerin bilgisi olduğunu belirtir. Lyons’a göre bu, gerekli olmamasına karşın genellikle yeterli görülmüştür. Eş adlılık durumu için şüpheli sözlük birimlerin dilin kimi eski dönemlerinde, biçimsel olarak ayrı sözlük birimlerden geliştiği bilinmelidir. Çok anlamlılıkla eş adlılık arasındaki ayrımın belirlenmesinde geleneksel olarak dil bilimcilerle sözlük bilimcilerin başvurduğu ikinci önemli ölçüt ise anlamlar arasındaki ilişki ya da ilişkisizliktir ve bu ölçütün ayırıcı ve önemli bir etmen olduğu açıktır. Buna göre eğer ana dili konuşurunun hissi, belirli anlamları ilişkilendiriyorsa bu anlamlar birbirine bağlıdır; diğerleri değildir (Lyons, 1977: 550, 551). Konuya değinen Aksan’a göre Türkçenin en eski metinlerinden beri gözlenen yazımları ve sesletimleri aynı örnekler arasındaki “anlam ilgisi kesinlikle ortaya konulmuş bulunmadığından” bu sözcükleri, eş adlılık ya da çok anlamlılık kapsamında ele almak kolay olmamaktadır. Aksan, eş adlılıkla çok anlamlılığın, anlamların ilgisi ya da bağı ile ayrışabildiğini; söz konusu anlamlar arasında kurulabilecek türlü ilişkilerin iki ayrı sözcük yerine bir sözcüğün değişik anlamlarını örneklediğini belirtir (Aksan, 1978: 106,

107). Palmer da anlamların aynı ya da farklı olduğunun net olarak belirlenemeyeceğini, anlamların sınırlarının çizilmesinin ve böylece “bir anlamın diğer anlamlardan ayırt edilmesinin” kolay bir iş olmadığını belirtmiştir. Özellikle mecaz, “oldukça gelişigüzel veya rastgele bir şey” olduğu için buna dayanan anlam çeşitlemelerinde de kurulan ilişki, bu özelliği gösterebilmekte; kimi zaman da türlü dillerde bu ilişkilerin farklı olduğu (Fransızcada, iğnenin gözünün olmaması; birçok dilde, dağın ayağının bulunmaması gibi) görülmektedir. Palmer, sözlüklerin eş adlılık ve çok anlamlılık kararını “genellikle etimoloji üzerine” temellendirdiğini belirtmiştir. Sözlüklerde, eş biçimdeki örneklerden kökenleri bir olanlar, çok anlamlı; kökenleri farklı olanlar, eş adlı ögeler olarak düşünülür. Eş adlı sözcükler ayrı; çok anlamlı sözcükler ise aynı madde başında ele alınır. Ancak bu duruma ters düşen, aynı kökten gelip birbirleriyle ilişkilendirilemeyen eş yazımlı sözcükler (ör. İng. “pupil ‘öğrenci’ ~ pupil (of the eye) ‘göz bebeği’; sole ‘ayakkabı tabanı’ ~ sole ‘dil balığı’”) bulunmaktadır. Bununla birlikte aynı kökten türeyip yazımları farklı eş sesliler de vardır: İng. “metal ‘metal’ ~ mettle ‘huy, tutum’; flour ‘un’ ~ flower ‘çiçek’” (Palmer, 2001: 82-87).

2. Yöntem

Bu çalışmada tarihî Türk yazı dillerinden Harezmi Türkçesine ilişkin metin yayınları [Muḳaddimetü'l-Edeb (Yüce, 1993), Satır Arası Kur'an Tercümesi (Sağol, 1993; Sağol 1995), Kışaşü'l-Enbiyâ (Ata, 1997), Nehcü'l-Ferâdis (Ata, 1998; Eckmann 2004), Mu'inü'l-Mürîd (Toparlı ve Argunşah, 2008)] taranarak ilgili eserlerin sözlük ya da dizin bölümlerinde eş adlı gösterilen Türkçe ve yabancı kökenli kimi madde başları, farklı metinlerdeki kullanımlarıyla bu türde sayılabilecek sözcükler belirlenmiş; sözcüklerin anlamları verilmiş, metinlerde geçtiği yerler örneklenmiş; eş adlılığa etken olan ses, yapı, anlam, kullanım özellikleri işlenmiştir. Örneklere ilişkin bu kapsamdaki gerekçelendirmeler için EDPT (Clouston, 1972)'den yararlanılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Adlar ve Ad Soylu Sözcükler

3.1.1. Türkçe Sözcükler

3.1.1.1. Kök Durumundaki Eş Adlılar

al “al, kırmızı” KE 182r1 (Ata, 1997: 15) ~ **al** “hile, al” ME 148-7 (Yüce, 1993: 85); “hile, aldatma” KE 117v18 (Ata, 1997: 15).

at “ad, isim” ME 6-1, KT 249a/2, NF 344-16 (Yüce, 1993: 94; Sağol, 1995: 16; Ata, 1998: 24); “ad, isim; lakap, unvan; şöhret, ün” KE 96r2 (Ata, 1997: 40); “isim, ad” MM 209/2

(Toparlı ve Argunşah, 2008: 201) ~ ad “ad, isim” 166v16 (Ata, 1997: 4) ~ at “at” KE 220v10, NF 440-17 (Ata, 1997: 41; Ata, 1998: 25) ~ at “at” KT 523a/3, KE 3v16, NF 70-4 (Sağol, 1995: 16; Ata, 1997: 41; Ata, 1998: 25); “at, binek hayvanı” ME 17-1 (Yüce, 1993: 94); “at, yük ve binek hayvanı” MM 226/7 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 201).

baş “baş, önsöz, uç” ME 100-3 (Yüce, 1993: 99); “kafa, baş” KT 293b/4, “ekin başı, başak” KT 232a/1, “asıl; ana mal” KT 44b/5 (Sağol, 1995: 22); “baş, kafa; ilk, ön kısım, uç; önder, lider” KE 121v1 (Ata, 1997: 80); “baş, kafa; uç, ilk; ileri gelen kişi, önder” NF 104-12 (Ata, 1998: 50); “kafa, baş” MM 91/3, “ön, uç” MM 72/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 204) ~ **baş** “yara” ME 36-4, KT 111b/5, KE 11v5, NF 200-4, MM 79/1 (Yüce, 1993: 98; Sağol, 1995: 22; Ata, 1997: 80; Ata, 1998: 49; Toparlı ve Argunşah, 2008: 204).

boy “boy, boyun” ME 190-5 (Yüce, 1993: 106); “boy, beden, vücut” KE 168r12 (Ata, 1997: 133); “boy” NF 112-1 (Ata, 1998: 83) ~ bođ “boy” KE 29r17, NF 65-11 (Ata, 1997: 121; Ata, 1998: 73) ~ **boy** “beniz, renk” ME 25-1 (Yüce, 1993: 106).

eñ “en (kuvvetlendirme edatı)” KE 30v3 (Ata, 1997: 190) ~ **eñ** “yanak” KE 236v2 (Ata, 1997: 190).

keç “geç, gecikmiş” KE 25v14 (Ata, 1997: 310) ~ kēç “geç” ME 194-5, NF 154-14 (Yüce, 1993: 137; Ata, 1998: 211) *krş.* **keç** “hile, aldatma, yalan” KE 61v8 (Ata, 1997: 310).

kın “işkence, ceza” ME 108-7 (Yüce, 1993: 143); “ceza, işkence, azap, belâ” KT 179b/1 (Sağol, 1995: 85); “eziyet, işkence” KE 249r16 (Ata, 1997: 346) ~ **kın** “kın” ME 10-7 (Yüce, 1993: 143); “kın, kılıç kılıfı” KE 196r10, NF69-12 (Ata, 1997: 347; Ata, 1998: 239).

kız “kız” ME 72-8, KT 512a/2 (Yüce, 1993: 145; Sağol, 1995: 87); “kız, kız çocuk” KE 4r15 (Ata, 1997: 351); “kız, kız çocuk; huri” NF 284-6 (Ata, 1998: 240); “kız, kız çocuğu” MM 259/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 233) ~ **kız** “pahalı” ME 131-6 (Yüce, 1993: 145).

koyun “koyun” ME 46-4, KT 316a/7 (Yüce, 1993: 148; Sağol, 1995: 93); “*krş.* **koý**” MM 195/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 234) ~ **koyun** “kucak; himaye” KT 79a/9 (Sağol, 1995: 93); “koyun, bağır, göğüs” KE 243v18 (Ata, 1997: 377).

kök “kök” KT 249b/3 (Sağol, 1995: 93) ~ **kök** “gökyüzü” ME 9-5 (Yüce, 1993: 148); “sema, gök, gök yüzü” KT 498b/1 (Sağol, 1995: 93); “gök, gök yüzü” KE 44r9, NF 229-12 (Ata, 1997: 378; Ata, 1998: 258); “gök” MM 174/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 234).

köz “göz” ME 237-8, NF 401-15, MM 31/1 (Yüce, 1993: 151; Sağol, 1995: 97; Ata, 1998: 264; Toparlı ve Argunşah, 2008: 235); “göz” KT 465b/3, “basiret, kavrayış, dikkat” KT

³ **koý** “koyun” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 234).

522b/5 (Sağol, 1995: 97); “göz; nazar” KE 187r17 (Ata, 1997: 394) ~ **köz** “köz, ateş közü” KE 121r14, NF 165-11 (Ata, 1997: 395; Ata, 1998: 265); “ateş kuru, köz” MM 196/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 235).

kurt “kurt” KT 227b/5 (Sağol, 1995: 99); “kurt, böcek, solucan” KE 151v1 (Ata, 1997: 401) ~ **kurt** “kurt (börü)” ME 231-5 (Yüce, 1993: 152); “kurt, börü, yabanî hayvan” KE 111r8 (Ata, 1997: 401).

meñ “ben, yüzdeki ben” KE 215r17 (Ata, 1997: 434) ~ **meñ** “ebedî, sürekli” MM 341/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 239).

ok “ok” ME 118-6, KT 104a/6, KE 44r4, NF 432-7, MM 233/1 (Yüce, 1993: 161; Sağol, 1995: 116; Ata, 1997: 476; Ata, 1998: 320; Toparlı ve Argunşah, 2008: 245) ~ **ok** “kuvvetlendirme edatı” KT 384a/7, KE 100v10, NF 233-4, MM 54/1 (Sağol, 1995: 116; Ata, 1997: 476; Ata, 1998: 320; Toparlı ve Argunşah, 2008: 245) *krş.* **ok** “boş, ıssız, hâlî” ME 63-5 (Yüce, 1993: 161); “boş” KT 369a/3 (Sağol, 1995: 116).

oñ⁴ “sağ; doğru, gerçek” KE 10v8 (Ata, 1997: 494); “doğru, gerçek” MM 5/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 246) ~ **oñg** “destek, kol(aylık)” ME 62-2 (Yüce, 1993: 162).

ot “ateş, yangın” ME 5-7 (Yüce, 1993: 163); “ateş” KT 57a/5, KE 2r9, NF 279-3, MM 249/2 (Sağol, 1995: 119; Ata, 1997: 498; Ata, 1998: 332; Toparlı ve Argunşah, 2008: 247) ~ **ot** “ot, nebat” ME 137-5 (Yüce, 1993: 164); “bitki, ot” KT 153a/9 (Sağol, 1995: 119); “ot” KE 223v12, NF 342-17, MM 271/4 (Ata, 1997: 498; Ata, 1998: 332; Toparlı ve Argunşah, 2008: 247) ~ **ot**⁵ “ilaç” ME 57-6 (Yüce, 1993: 164).

öç “öç, intikam” ME 142-4, KE 203r10 (Yüce, 1993: 165; Ata, 1997: 501); “intikam, öç” KT 47b/2 (Sağol, 1995: 120) ~ **öç** “rehin” ME 111-5 (Yüce, 1993: 165); “rehin, tutsak” KE 49r19 (Ata, 1997: 501).

öz “kendi” ME 199-3, KE 230r10, NF 144-10 (Yüce, 1993: 168; Ata, 1997: 512; Ata, 1998: 340); “kendi, nefis” KT 93b/8 (Sağol, 1995: 125); “kendi, nefis, öz” MM 83/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 249) ~ **öz** “iki dağ arasındaki dere” KE 188r9 (Ata, 1997: 514) *krş.* **öz** “hendek, çukur” NF 393-1 (Ata, 1998: 340).

tañg “tan, şafak” ME 77-4, NF 414-16 (Yüce, 1993: 182; Ata, 1998: 402) ~ **tañ** “tan, şafak” KE 61r4 (Ata, 1997: 594) ~ **tang** “şafak, şafak vakti” KT 555b/7 (Sağol, 1995: 147) ~ **dañg** “tan, şafak” ME 158-4 (Yüce, 1993: 112) ~ **tañg** “tuhaf, acayip” ME 211-7 (Yüce, 1993:

⁴ Clauson'da ayrı madde başlarında verilen sözcüklerin ikincisi -“tek örnek” açıklaması ile- kısaltma olarak değerlendirilmiştir: oñ “Hap. leg; Xak. *on iş* ‘an easy thing’, abbreviation of oñay Kaş. I.” (Clauson, 1972: 167).

⁵ KE'de, sözcüğün *otaçr* “doktor, tabip” ve *otaçılık* “tabiplik” (Ata, 1997: 499) biçimleri kullanılmıştır.

182) ~ tañ “acayıp, tuhaf” KE 60r1 (Ata, 1997: 594); “şaşılacak şey, hayret” MM 280/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 259) ~ tang “acayıp, tuhaf” KT 221a/4, “hayranlık uyandıran” KT 550b/3, “çirkin, kötü” KT 299b/9 (Sağol, 1995: 148).

taş “taş” ME 198-4, KT 581a/3, KE 204v15, NF 224-4 (Yüce, 1993: 183; Sağol, 1995: 149; Ata, 1997: 601; Ata, 1998: 405); “sert cisim, taş” MM 34/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 260) ~ daş “taş” ME 50-6 (Yüce, 1993: 113) ~ **taş** “dış” ME 170-6, KT 554b/3 (Yüce, 1993: 183; Sağol, 1995: 150); “dış, dışarı; dışında, haricinde, başka” KE 100r7 (Ata, 1997: 601); “dış, dışarı, hariç” NF 3-11 (Ata, 1998: 406); “dışarı, dış; başka” MM 66/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 260).

tek “bir, tek” KT 572b/6 (Sağol, 1995: 152); “tek, bir tek, aynı” KE 136r4 (Ata, 1997: 619); “tek, bir tek” NF 296-8 (Ata, 1998: 419) ~ **tek** “sessiz, sakin” ME 6-7, KT 170b/3, KE 198v6 (Yüce, 1993: 185; Sağol, 1995: 152; Ata, 1997: 620); “sessiz, sakin, suskun, cevapsız” NF 311-7 (Ata, 1998: 420) ~ **ték** “sessiz, sakin” MM 142/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 261).

tüş “rüya” (Sağol 1996: 162); “düş, rüya” KE 50v1, NF 178-11, MM 388/4 (Ata, 1997: 660; Ata, 1998: 441; Toparlı ve Argunşah, 2008: 265) ~ düş “düş, rüya” ME 141-5 (Yüce, 1993: 117) ~ **tüş** “öğle (vakti)” ME 171-6 (Yüce, 1993: 192); “öğle vakti” KE 147r8 (Ata, 1997: 660) ~ **tüş** vakti “öğle vakti” NF 120-12 (Ata, 1998: 442).

yal⁶ “at yelesi” KE 124v4 (Ata, 1997: 697); “kıl, tüy” ME 134-4 (Yüce, 1993: 201) ~ **yal** “kira, ücret” ME 57-1 (Yüce, 1993: 201).

yaş⁷ “ıslak, taze, yaş” ME 5-2 (Yüce, 1993: 205); “taze ve yeşil” KT 231b/1, “taze ve yeşil bitki, yeşillik” KT 9a/4 (Sağol, 1995: 181) ~ yaş “göz yaşı” ME 159-3, KT 194a/7, NF 166-8, MM 36/4 (Yüce, 1993: 205; Sağol, 1995: 181; Ata, 1998: 474; Toparlı ve Argunşah, 2008: 270); “yaş, göz yaşı” KE 186v5 (Ata, 1997: 714) ~ **yaş** “ömür, yaş” ME 140-6, KT 416a/7 (Yüce, 1993: 205; Sağol, 1995: 182); “yaş, yaşam süreci” NF 4-14 (Ata, 1998: 474); “ömür, yaş, yıl” MM 207/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 270) *krş.* **yaş** “yaş, ömür” KE 158r17, “genç, yaşça küçük; taze; bitki, nebat” KE 248v8 (Ata, 1997: 714).

⁶ Clauson, her iki anlama aynı madde başında yer vermekle birlikte bu iki sözcüğün “oldukça bağlantısız” olduğunu da belirtmiştir: yal “‘a horse mane’, hence ‘the place where the mane grows’. This word is quite unconnected w. the modern word *yal* ‘wages’ and the like.” (Clauson, 1972: 916).

⁷ Clauson, üç anlama da aynı madde başında değinmiş ancak “hayatın bir yılı” anlamındaki sözcüğün diğerlerinden farklı bir örnek olabileceğini kaydetmiştir: yaş “ya:ş (?ñ-) basically ‘fresh, moist’; from this extended meanings developed: (1) ‘fresh’ to ‘green vegetables’; (2) ‘moist’ to ‘running with moisture; tears’; and perhaps also (3) ‘fresh every year’ to ‘a year of one’s life’, but this might be a different word.” (Clauson, 1972: 975).

yığaç⁸ “ağaç” ME 13-5 (Yüce, 1993: 208); “ağaç” KT 512b/1, “odun, kütük” KT 532a/2 (Sağol, 1995: 185); “ağaç, dal; değnek, sopa, çöp” NF 24-2 (Ata, 1998: 482) ~ ağaç “sopa, değnek” NF 186-13 (Ata, 1998: 7) ~ **yığaç** “yaklaşık 6 km’lik uzaklık ölçüsü” NF 209-12 (Ata, 1998: 482, 483); “12 bin arşınlık (7 km) bir uzunluk ölçüsü, fersah” MM 101/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 272) *krş.* **yığaç** “ağaç, değnek, sopa, tahta” KE 60r2, “yaklaşık 6 km’lik uzaklık ölçüsü” KE 175v18 (Ata, 1997: 731, 732).

yüz “yüz” ME 1-4 (Yüce, 1993: 213); “çehre, surat, yüz” KT 299a/3, “teveccüh, dostluk” KT 227a/7 (Sağol, 1995: 194); “yüz, çehre” KE 150r7 (Ata, 1997: 751); “yüz, surat, çehre; ön, ön taraf, üst yan” NF 11-12 (Ata, 1998: 492); “surat, çehre, yüz” MM 84/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 273) ~ **yüz** “yüz (sayı ismi)” KT 41b/2 (Sağol, 1995: 195); “yüz (100)” KE 140v11, NF 205-6, MM 187/1 (Ata, 1997: 752; Ata, 1998: 493; Toparlı ve Argunşah, 2008: 274).

3.1.1.2. Yapım Ekli Örnekler

3.1.1.2.1. Eş Adlı Köklerden Türetilmiş Sözcükler

atlıg⁹ “adlı” KT 14b/8, NF 93-9 (Sağol, 1995: 17; Ata, 1998: 27); “adlı; şöretli, ünlü” KE 79v4 (Ata, 1997: 46) ~ **atlıg** “atlı, süvâri” ME 178-4 (Yüce, 1993: 94); “süvari, atlı” KE 106v20 (Ata, 1997: 47) ~ **atlıg** “süvari, atlı” KE 112v5 (Ata, 1997: 47).

ayaqlıg¹⁰ “ayaklı” KE 140v21 (Ata, 1997: 61) ~ **adaqlıg** “ayaklı” KE 44r3 (Ata, 1997: 5) ~ **ayaqlıg** “kadehlik” KE 162v4 (Ata, 1997: 61).

başlıg¹¹ “yaralı” ME 143-3, KE 75v15, NF 184-9 (Yüce, 1993: 99; Ata, 1997: 83, Ata, 1998: 51) ~ **başlıg** “başlı, önderi olan” KE 181r7 (Ata, 1997: 83) ~ **başlıg** (1)¹² KE 195r20 (Ata, 1997: 83).

karış¹³ “başparmak ile serçe parmakların uçları arasındaki açıklık; hayvanın ön ayağı” KT 283b/3 (Sağol, 1995: 73); “karış” KE 175r12 (Ata, 1997: 301) ~ **karış** “karışma, karışık”

⁸ Clauson, sözcüğün her iki anlamını aynı madde başında vermiş ancak iki anlam arasında semantik bir bağ görmenin zorluğuna da değinmiştir: *ığaç* “originally ‘tree’... At least fr. XI onwards the word was also used for a large unit of linear measurement, conventionally a parasang of 4 or 5 miles, perhaps originally a time-distance measure like ‘an hour’s journey’; it is hard to see any semantic connection between the two meanings.” (Clauson, 1972: 79).

⁹ *atlıg* “(adlıg) < at properly ‘named’, and often so used after a proper name or title; but more often ‘having a (good) name, famous, distinguished’” ~ *atlıg* “< at ‘horseman, mounted’” (Clauson, 1972: 54, 55).

¹⁰ *ayaqlıg* < *ayağ*, Örneklerin KE’deki kullanımları, “...bir kürsî kıldı dört *ayaqlıg*...” (KE 140v21) ve “...ey melik bu *ayaqlıg* hamrını bu turğan kamuğğa berseñ erdi...” (KE 162v4-5) (Ata, 1997-I: 199, 231) biçimindedir. DLT’de, *ayaqlıg tewsi* “kâseli tepsi” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2014: 370) karşılığındadır. EDPT’de, *ayaqlıg* “Hap. leg. (?) < *ayağ* (1). Xak. *ayaqlıg tewsi* ‘a tray for carrying bowls’” olarak açıklanmış ve sözcüklerin kökleri, *ayağ* (1) “‘a vessel’, particularly a drinking vessel, for individual use; ‘cup, goblet, bowl’. Xwar. *ayağ* (and, by false analogy, *adağ*) ‘cup, goblet’”, *ayağ* (2) “See *adağ*” (Clauson, 1972: 270, 271) biçiminde maddelenmiştir.

¹¹ *başlıg* “< baş ‘wounded’” ~ *başlıg* “< baş ‘having a head’ and the like” (Clauson, 1972: 381).

¹² *başlıg* (1) “*bk.* *başlıg* (2)” (Ata, 1997: 83).

ME 232-1 (Yüce, 1993: 135); “‘karışma, karışık’ manasında olup *katış* kelimesiyle birlikte kullanılır” KT 280b/9 (Sağol, 1995: 73).

katıg¹⁴ “sert, sıkı, güç” ME 68-6 (Yüce, 1993: 136); “çetin, şiddetli, sert” KT 166a/8, “sağlam, kuvvetli” KT 113a/5, “katı, sert, haşın” KT 538a/5, “kuvvetli, sert, yüksek” KT 170b/4 (Sağol, 1995: 74, 75); “katı, sert; güçlü; çok; güç, zor” KE 96v17 (Ata, 1997: 303); “katı; çok; şiddetli, sert; hızlı; zor, güç; iyice, sağlamca; kötü” NF 441-14 (Ata, 1998: 206); “katı, sert” MM 34/2, “çok” MM 1/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 228) ~ **katıg** “katılan şey, katkı” KT 558a/6 (Sağol, 1995: 75) *krş.* **katıg** “‘ateşte yemek pişirilen nesne” (Ata, 1997: 304).

kızlık¹⁵ “kıtık” ME 29-8, KE 90r14 (Yüce, 1993: 145; Ata, 1997: 353) ~ **kızlık** “kızlık” ME 136-2 (Yüce, 1993: 145); “kızlık, kızlık zarı” KE 136v12 (Ata, 1997: 353) ~ **kızlık** “kızı olan” KE 216v7 (Ata, 1997: 353).

otsuz¹⁶ “otu olmayan, otsuz” KT 398a/7 (Sağol, 1995: 119) ~ **otsuz** ME 15-3 (Yüce, 1993: 164) ~ **otsuz** “parlak olmayan” KE 148r16 (Ata, 1997: 499).

taşla¹⁷ “taşlamak” KT 296b/9 (Sağol, 1995: 150); “taş atmak” NF 349-6 (Ata, 1998: 406) ~ **taşla**- “dışlamak, atmak, terk etmek” MM 319/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 260) *krş.* **taşla**- “dışarı atmak, çıkarmak, atmak; taş atmak” KE 133r21 (Ata, 1997: 602).

yaşlıg¹⁸ “yaşlı, ihtiyar” ME 77-3, KT 370b/2 (Yüce, 1993: 205; Sağol, 1995: 182); “yaşlı, ömürlü” KE 238r10 (Ata, 1997: 715); “yaşlı, yaşça büyük” NF 132-11 (Ata, 1998: 474) ~ **yaşlıg** “taze sebze ve bitkiye sahip olan” KT 571a/2 (Sağol, 1995: 182) ~ **yaşlıg** “yaşlı, göz yaşlı” KE 91v17 (Ata, 1997: 716).

¹³ *karış* “< *kar-*, ‘a span, the distance between the tips of the outstretched thumb and little finger’” ~ *karış-* “< *kar-* ‘to mix with one another’; Xwar. *karış-* ‘to be mixed with’.” (Clauson, 1972: 663, 664). Sözcüklerin kökleri, EDPT’de *kar-(1)* “(?*ka.r-*) ‘to mix (something with something else)’”, *kar-* (3) “**kar-* See 2 *karı*, *karış*, *karış-*, 1 *karış*’, etc.” (Clauson, 1972: 642, 643) biçimlerinde maddelenmiştir.

¹⁴ *katıg* “< *kat-* ‘hard, firm, tough’ and the like” (Clauson, 1972: 597) ~ *katıg* “*katıg* (*katıg*) < *kat-* ‘something mixed into something else; seasoning, condiment’ and the like” (Clauson, 1972: 598). Sözcüklerin kökleri, EDPT’de *kat-(1)* “‘to mix (two things)’, and more specifically ‘to add (something Acc.) to (something else Dat.)’”, *kat-(2)* “‘to be hard, firm, tough’ and the like.” (Clauson, 1972: 594, 595) biçimlerinde maddelenmiştir.

¹⁵ *kızlık* < *kız* “*kız* ‘costliness, rarity’, and the like.” ~ *kızlık* < *kız* “‘virginity, the duties of a girl’, etc.” (Clauson, 1972: 684) ~ *kızlık* (< *kızlıg*) < *kız*.

¹⁶ *otsuz* “< *otsuz* < *ot* ‘without grass or vegetation’” (Clauson, 1972: 71) ~ *otsuz* < *ot* “*ot* (od) ‘fire’” (Clauson, 1972: 34).

¹⁷ *taşla*- “*taşla*- (? *d-*) < *taş*, ‘to throw stones (at someone), to stone’ and in some modern languages ‘to pave (a place) with stones’” ~ *taşla*- “*taşla*- (*d-*) < *taş*, ‘to go out’ or ‘to send out’” (Clauson, 1972: 564). ME’de, sözcüğün *taşla*- “*taş* atışmak” (Yüce, 1993: 184) biçimi kullanılmıştır.

¹⁸ *yaşlıg* < *yaş* “often for ‘filled with tears’; in SE Türki *yaşlıg* means both ‘age, aged’”. Xak. *yaşlıg köz* ‘a tearful eye’; *yaşlıg er* ‘an aged man’” (Clauson, 1972: 978).

3.1.1.2.2. Yapım Eklerinin Kaynaklık Ettiği Sözcükler

azırlık¹⁹ “yırtıcı canavar” KT 104a/5 (Sağol, 1995: 20); “yırtıcı hayvan, canavar” KE 137r9 (Ata, 1997: 67) ~ **azırlık** “azmış, doğru (dın) yolundan sapmış olan” KE 13r17 (Ata, 1997: 67).

başlık²⁰ “bk. başlık (2)”²¹ KE 195r20 (Ata, 1997: 83) ~ **başlık** “başlık, börk” KE 74v6 (Ata, 1997: 83).

bezek²² “süs” ME 227-3 (Yüce, 1993: 101); “süs, ziynet” KT 469a/8 (Sağol, 1995: 25); “bezek, süs, nakış” KE 55v7 (Ata, 1997: 98); “bezek, süs” NF 398-11 (Ata, 1998: 60) ~ **bezek** “sıtma nöbeti, ateş” ME 1-1 (Yüce, 1993: 101).

ekinçi²³ “bk. ekinç²⁴” KE 110r13 (Ata, 1997: 182); “krş. ekinç, êkinç, êkinçi²⁵” NF 189-3 (Ata, 1998: 117); “krş. ekinç²⁶” MM 32/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 215) ~ ikinci “ikinci (sıra sayı ismi)” KT 186b/9 (Sağol, 1995: 63) ~ ikinci “ikinci” ME 182-6 (Yüce, 1993: 129) ~ **ekinçi** “çiftçi” NF 292-12, MM 277/1 (Ata, 1998: 117; Toparlı ve Argunşah, 2008: 215) ~ ekinçi “çiftçi” KT 492a/2 (Sağol, 1995: 44).

karı²⁷ “karış” KE 148v17 (Ata, 1997: 298) ~ **karı** “yaşlı, ihtiyar” ME 99-2, KT 553b/6, MM 39/1 (Yüce, 1993: 135; Sağol, 1995: 73; Toparlı ve Argunşah, 2008: 228); “ihtiyar, yaşlı” KE 193r19, NF 34-8 (Ata, 1997: 298; Ata, 1998: 202).

keçik²⁸ “giyilmiş, giyili” KE 231r8 (Ata, 1997: 313) ~ **keçik** “geyik; yabancı hayvan” KE 54v2 (Ata, 1997: 313); “yabanî hayvan” NF 338-4 (Ata, 1998: 213); “yabancı av hayvanı” MM 233/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 229) ~ keçik “av hayvanı” ME 5-5 (Yüce, 1993: 137) ~ keyik “av hayvanı” ME 134-5 (Yüce, 1993: 140); “yabanî ve vahşî hayvan” KT 565b/6 (Sağol,

¹⁹ azırlık < azırlık “‘having tusks, canine teeth’; Xwar. azırlık (a wolf) ‘with sharp teeth’” ~ azırlık “< azuk < az-; KB *azuqlar yolımdın kéterdi méni* ‘(God) removed me from the way of those who had gone astray’” (Clauson, 1972: 283, 284).

²⁰ başlık “başlık < baş; ‘having a head’ and the like.” ~ başlık “< baş, with a wide range of meanings ‘beginning; leadership; headgear’” (Clauson, 1972: 381).

²¹ başlık (2) “başlı, önderi olan” (Ata, 1997: 83).

²² bezek “< beze- ‘ornamentation, painting, etc.; an ornament’” ~ bezek “bezgek < bez- ‘ague, malaria’” (Clauson, 1972: 391).

²³ ekinçi < eki “êkinç ‘second’” (Clauson, 1972: 110) ~ ekinçi < êk-.

²⁴ ekinç “ikinci” (Ata, 1997: 182).

²⁵ ekinç, êkinç, êkinçi “ikinci” (Ata, 1998: 116, 118).

²⁶ ekinç “ikinci” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 215).

²⁷ karı “< qar-, originally ‘the forearm’, but more often used as a unit of measurement ‘a cubit, distance from the elbow to the finger tips’” ~ karı “‘old’, normally only of human beings and animals” (Clauson, 1972: 644, 645).

²⁸ keçik “kedük (g-) < ked-; ‘something put on’, in practice ‘a felt cap’” (Clauson, 1972: 702) ~ keçik “kèyik (?g-) originally a generic term for any ‘wild four-legged game animal’; hence used as a N. for specific wild animals, deer, wild goat, etc., and as an Adj. for ‘wild, untamed’, and the like. Xak. keyik, Xwar. keyik ~ kedik, Çağ. kèyik...” (Clauson, 1972: 755). *Kèyik* sözcüğünün *kedik* biçimi için bk. Paşa Yavuzarslan, “Tarihî Türk Dili Metinlerinde keyik ~ kedik ~ kedik Biçimleri Üzerine”, Yalın Kaya Bitiği, Osman Fikri Sertkaya Armağanı (Ed. Doç. Dr. Hatice Şirin User, Doç. Dr. Bülent Gül), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2013, s. 645-654.

1995: 81); “geyik; yabanî hayvan” KE 7v5 (Ata, 1997: 331); “yabanî hayvan” NF 209-13 (Ata, 1998: 223).

kiçig²⁹ “kaşıntı, uyuz” (Ata, 1998: 241) ~ **kiçig** “küçük” (Yüce, 1993: 145; Sağol, 1995: 87; Toparlı ve Argunşah, 2008: 233); “küçük, yaşça küçük; önemsiz” (Ata, 1998: 241).

ögsüz³⁰ “öksüz, yetim” KE 128r17 (Ata, 1997: 502); “öksüz, annesi olmayan, yetim” NF 88-5 (Ata, 1998: 335) ~ **ögsüz** “aklı başından giden, kendinden geçen” KE 72v4 (Ata, 1997: 502).

sağlık³¹ “sağlık, yaşanılan zaman” NF 334-4 (Ata, 1998: 356) ~ **sağlık** “koyun” KT 433b/8 (Sağol, 1995: 131); “dişi koyun, sağmal” KE 13v10, NF295-15 (Ata, 1997: 530; Ata, 1998: 356).

üçün³² “üçer (üleştirme sayı ismi)” KT 415a/2 (Sağol, 1995: 169) ~ **üçün** “için” KT 10a/6, “dolayı, sebebiyle” KT 3b/7 (Sağol, 1995: 169); “için” KE 120r20, NF 181-1, MM 131/1 (Ata, 1997: 678; Ata, 1998: 452; Toparlı ve Argunşah, 2008: 267) ~ **uçun** “için” ME 218-7 (Yüce, 1993: 193).

yaruk³³ “yarılmış, çatlak” ME 84-5 (Yüce, 1993: 204); “çatlak, yarık” KT 495a/8, “iki şey arasındaki mesafe, aralık, açıklık” KT 341a/6 (Sağol, 1995: 181) ~ **yaruk** “aydınlık” ME 167-8 (Yüce, 1993: 204); “aydınlık” KT 208a/4, “aydınlatan, ışık veren” KT 426a/2, “aydınlatan, nurlu, nur saçan” KT 72a/6, “nur, ışık” KT 314a/8 (Sağol, 1995: 181); “parlak, aydınlık, ışık, nur” NF 241-11 (Ata, 1998: 473) *krş.* **yaruk** “aydınlık, parlak, ışık; aralık, açıklık” KE 181v6 (Ata, 1997: 713).

yitig³⁴ “keskin” ME 92-1, KE 2v2, NF 215-13 (Yüce, 1993: 210; Ata, 1997: 740; Ata, 1998: 488); “keskin” KT 401a/4, “kavurucu” KT 253b/7 (Sağol, 1995: 189) ~ **yetiğ** “keskin” MM 330/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 271) ~ **yitig** “iyice, çok, tam” ME 177-7 (Yüce, 1993: 210).

²⁹ kiçig < kiçi- “kiçi- (gici-) ‘to itch’” ~ kiçig “‘small’, with some extended meanings like ‘puppy’” (Clauson, 1972: 695, 696).

³⁰ ögsüz “< öğ ‘motherless’” ~ ögsüz “< öğ < ö- ‘witless, incapable of rational thought’” (Clauson, 1972: 99, 116, 117).

³¹ sağlık < sağ “health; sobriety” ~ sağlık < sağ- “a milch animal” (Clauson, 1972: 809).

³² üçün < üç “3” ~ üçün “one of the four primeval Turkish postpositions, and one of the two never used as an Adv. After a noun ‘because of, for the sake of, for’; after a verb usually ‘because’, less often ‘in order to’” (Clauson, 1972: 28).

³³ yaruk < yar- “a split, crack, breach; cracked, split” ~ yaruk < yaru- “light, gleam; bright, shining” (Clauson, 1972: 962, 963).

³⁴ yitig “< yiti- ‘sharp’, metaph. ‘alert, quick, clever’, and the like’” (Clauson, 1972: 889) ~ yitig < yêt- (?) “yêt- ‘to be sufficient, ‘to catch up with what is required’” (Clauson, 1972: 884).

3.1.1.3. Ses Olaylarının Kaynaklık Ettiği Örnekler

bulun³⁵ “taraf, yön” KE 146v20 (Ata, 1997: 142) ~ **bulun** “tutsak, esir” ME 25-7, NF 70-6 (Yüce, 1993: 108; Ata, 1998: 88); “esir” KT 179a/7, MM 48/1 (Sağol, 1995: 34; Toparlı ve Argunşah, 2008: 211); “esir, tutsak” KE 197r17 (Ata, 1997: 142).

çakır³⁶ “şarap” KT 485b/2, KE 161v21 (Sağol, 1995: 38; Ata, 1997: 156) ~ çağır “şarap” KE 140r10 (Ata, 1997: 156) ~ **çakır** “çakır” ME 164-4 (Yüce, 1993: 110); “mavi, grimsi mavi, çakır” KT 511b/2 (Sağol, 1995: 38); “(göz için) mavi hareli elâ” NF 399-5 (Ata, 1998: 100).

elig³⁷ “elli (sayı ismi)” KT 379b/3 (Sağol, 1995: 44); “elli (sayı)” MM 215/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 216) ~ **elig** “el” ME 109-6, KT 435a/9, KE 165r1, NF 120-4 (Yüce, 1993: 118; Sağol, 1995: 44; Ata, 1997: 185; Ata, 1998: 119) ~ **êlig** “el” MM 1/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 216).

inġen³⁸ “dişi deve” ME 150-5, KT 357b/5, NF 73-16 (Yüce, 1993: 130; Sağol, 1995: 65; Ata, 1998: 187) ~ inġen “dişi deve” KE 220v7 (Ata, 1997: 271) ~ **inġen** “çok” ME 94-2, KT147a2 (Yüce, 1993: 130; Sağol, 1995: 65) ~ inġen “çok” KE 18v12, MM 187/4 (Ata, 1997: 271; Toparlı ve Argunşah, 2008: 225) *krş.* **inġen** “çok, pek; hemen” NF 408-8 (Ata, 1998: 186).

kap³⁹ “kabuk” ME 171-4, NF 18-6 (Yüce, 1993: 134; Ata, 1998: 199); “çanak, kap⁴⁰” ME 62-6 (Yüce, 1993: 134); “kap” KT 459b/7 (Sağol, 1995: 71); “kap, zar; çanak” KE 228r9 (Ata, 1997: 295) ~ **kap** “pekiştirme ön eki” ME 164-5 (Yüce, 1993: 134); “kara kelimesinin önüne gelerek ilâveli tekrar oluşturur” KT 417b/7 (Sağol, 1995: 71); “pekiştirme sözcüğü” KE 153v18, NF 38-15 (Ata, 1997: 295; Ata, 1998: 199).

karġu⁴¹ “atmaca” KE 77r15 (Ata, 1997: 298) ~ **karġu** “karşılık” MM 258/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 228).

keme⁴² “gemi” KT 379b/4 (Sağol, 1995: 79) ~ kemi “gemi” ME 10-3, KT 545a/4, NF 303-12 (Yüce, 1993: 138; Sağol, 1995: 79; Ata, 1998: 219) ~ **keme** “fare” KE 129v4 (Ata, 1997: 326).

³⁵ bulun “buluġ ‘corner, angle’; and, in the early period only, ‘cardinal point, a quarter of the world’” (Clauson, 1972: 343).

³⁶ çakır “çaġır ‘unfermented grape juice’ may be the original meaning, but otherwise it is always ‘wine’; Xak. çağır ‘unfermented grape juice’, ‘wine’; Xwar. çakır ‘wine’; Çaġ. çağır/çakır ‘wine’” (Clauson, 1972: 409).

³⁷ elig “ellig ‘fifty’” (Clauson, 1972: 141).

³⁸ inġen “ingen ‘female camel’” (Clauson, 1972: 184) ~ inġen “idi ‘very, extremely’; replaced in the West in the medieval period by inġen. Xwar. inġen ‘very’” (Clauson, 1972: 41, 42).

³⁹ kap “kâb properly ‘a leather bag, water-skin, sack’; sometimes more vaguely ‘vessel, container’” (Clauson, 1972: 578).

⁴⁰ ME’de sözcüğün bu anlamı, ayrı bir madde başında verilmiştir (Yüce, 1993: 134).

⁴¹ karġu “kırġuy ‘sparrow-hawk, Accipiter nisus’” (Clauson, 1972: 654).

kiriş⁴³ “kavga, çekişme” NF 67-10 (Ata, 1998: 251) ~ **kiriş** “kiriş” ME 95-3, NF 295-5 (Yüce, 1993: 145; Ata, 1998: 251).

ön⁴⁴ “akıl, us” KE 72r15 (Ata, 1997: 509) ~ **ön** “ön, karşı taraf; önde gelen (kişi)” KE 141v11 (Ata, 1997: 508); “ön, ön taraf” NF 409-3 (Ata, 1998: 338); “ön” MM 298/2, “önce” MM 138/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 248) ~ **öng** “ön, önce (den)” ME 114-4 (Yüce, 1993: 166) ~ **öng** “birinci, ilk” KT 304b/1, “evvelki, daha önce geçen” KT 122a/6 (Sağol, 1995: 122, 123) *krş.* **ön** “başka, gayrı” (Ata, 1998: 338).

sak⁴⁵ “emin, mahfuz” (Yüce, 1993: 171) ~ **sak** “uyanık, zeki” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 252) *krş.* **sak** “muska” (Yüce, 1993: 171).

tap⁴⁶ “vücuttaki leke” NF 341-1 (Ata, 1998: 404) ~ **tap** “yeter, kâfi” ME 127-5 (Yüce, 1993: 183); “kâfi, yeter” KT 70b/3 (Sağol, 1995: 148); “evet, uygun, elverir, kâfi” KE 197r14 (Ata, 1997: 596); “yeter, kâfi, uygun” NF 94-13 (Ata, 1998: 404) ~ **dap** “yeter, kâfi” ME 1-8 (Yüce, 1993: 113).

toğ⁴⁷ “tuğ, sancak, bayrak” KE 223v2 (Ata, 1997: 639) ~ **toğ** “toz” ME 47-2, KT 565b/3, KE 181v20, NF 153-2 (Yüce, 1993: 188; Sağol, 1995: 157; Ata, 1997: 639; Ata, 1998: 429) ~ **doğ** “toz” ME 162-8 (Yüce, 1993: 115).

yarağ⁴⁸ “yarar, fayda” KT 339b/4 (Sağol, 1995: 179); “takat, güç” ME 209-5 (Yüce, 1993: 203); “güç, kuvvet” KT 151a/4 (Sağol, 1995: 179) ~ “silah, techizat” ME 76-7 (Yüce, 1993: 203); “hazırlık, techizat; takat, güç” NF 273-15 (Ata, 1998: 470); “hazırlık” MM 405/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 270); **yarağ/ğ** “hazırlık; silah; takat, güç; imkân, fırsat; fayda; çare” KE 123v9 (Ata, 1997: 707) ~ **yarağ** “yerde, duvarda vb. şeylerdeki yarık” KE 164r1 (Ata, 1997: 707) ~ **yariğ** “yarık, delik” KE 25v3 (Ata, 1997: 709) ~ **yarağ** “ince, arık (?)” ME 74-4 (Yüce, 1993: 203).

⁴² keme “kemi (g-) ‘ship, or boat’; usually as keme. Xak. kēmi; Çağ. kēme; Xwar. kemi” (Clauson, 1972: 721, 722).

⁴³ **kiriş** “keriş < ker- ‘pulling one another.’” (Clauson, 1972: 747).

⁴⁴ **ön** “ağ ‘understanding, intelligence’” (Clauson, 1972: 165).

⁴⁵ **sak** “sağ in the earliest period only in the phr. sağ yağ ‘pure butter’; thence more generally ‘sound, healthy’” (Clauson, 1972: 803). KE ve KT’de, sözcüğün *sakçı* “gözcü, nöbetçi, muhafız” (Ata, 1997: 532), “gözcü; nezaret eden, koruyan, gözeten; kefil; nezaret eden, koruyan, gözeten ‘esma-i hüsnâ’dan’” (Sağol, 1995: 132) ve *sakçılık* “koruyuculuk, nezaret” (Sağol, 1995: 132) biçimleri kullanılmıştır.

⁴⁶ **tap** “tab ‘scar, mark on the body’, and the like.” (Clauson, 1972: 434).

⁴⁷ **toğ** “tuğ ‘a royal emblem’” (Clauson, 1972: 464).

⁴⁸ **yarağ** “< yara- ‘opportunity; suitability, opportuneness’, and the like. Xak. yarağ ‘opportunity; possibility’; Xwar. yarağ ‘opportunity; possibility; preparations; capability’; Çağ. yarağ ‘implements, instruments; convenient, worthy’” ~ **yarağ** “yaruğ < yar- ‘a split, crack, breach; cracked, split’; Xak. yaruğ ‘a crack’ (or cleft) in the ground, a wall, the mountains, glass, and the like” ~ **yarağ** “aruğ (arok) < ar- ‘originally ‘tired out, exhausted’, hence ‘emaciated, weak for the lack of food’; in the latter sense normally of animals.” (Clauson, 1972: 214, 962).

yalıñg⁴⁹ “alev” ME 151-1, NF 18-8 (Yüce, 1993: 201; Ata, 1998: 467) ~ yalıñg “alev” KT 509a/8 (Sağol, 1995: 177) ~ yalın “alev, kıvılcım” KE 4r5 (Ata, 1997: 699) ~ **yalıñg** “çıplak” ME 169-2 (Yüce, 1993: 201); “yalın, çıplak” NF 222-10 (Ata, 1998: 467) ~ yalıñg “yalnız, çıplak, yalın” KE 135r6 (Ata, 1997: 700) ~ yalıñg “çıplak” KT 42a/2 (Sağol, 1995: 177) ~ yalañ “yalın, çıplak” KE 185v2 (Ata, 1997: 697).

yaşık⁵⁰ “güneş; gölge” KE 66v7 (Ata, 1997: 715) ~ **yaşık** “miğfer” KE 225r9, NF 45-8 (Ata, 1997: 715; Ata, 1998: 474) ~ yışık “miğfer” NF 33-2 (Ata, 1998: 486).

yay⁵¹ “yay; yay burcu, burc-ı kavs” KE 211r13 (Ata, 1997: 718) ~ ya⁵² “yay” (Yüce, 1993: 199; Sağol, 1995: 174; Ata, 1997: 693; Ata, 1998: 463) ~ **yay** “yaz” ME 189-8, KT 581a/5, KE 18r4 (Yüce, 1993: 206; Sağol, 1995: 183; Ata, 1997: 718); “yaz mevsimi” MM 45/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 270).

yulduz⁵³ “kök” KE 55r17 (Ata, 1997: 748) ~ **yulduz** “yıldız” ME 156-5, KT 566b/4, KE 181v4, NF 355-2 (Yüce, 1993: 212; Sağol, 1995: 192; Ata, 1997: 747; Ata, 1998: 491) ~ yıldız “yıldız” NF 241-6 (Ata, 1998: 485).

3.1.1.4. Ses Özdeşliklerinin Kaynaklık Ettiği Örnekler

3.1.1.4.1. Yansıma Sözcükle Ses Özdeşliği

tun “durum, vaziyet” MM 97/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 264) ~ **tun**⁵⁴ “ses (ting > tın > tun (?).)” KT 300a/9 (Sağol, 1995: 160).

3.1.1.4.2. Ünlemle Ses Özdeşliği

ay⁵⁵ “ay, hilâl” ME 217-3 (Yüce, 1993: 95); “ay, kamer” KE 70v6, NF 241-9 (Ata, 1997: 48; Ata, 1998: 28); “ay” MM 3/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 201) ~ **ay** “ey! (Kendisine söz söylenen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde ismin başına getirilir.)” KT 6a/5, “ah! (Pişmanlık, özlem ifade eder.)” KT 562b/9 (Sağol, 1995: 17); “ey (seslenme)” MM 109/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 201).

⁴⁹ yalıñg “yalın ‘flame’” (Clauson, 1972: 929).

⁵⁰ yaşık “yaşık < yaşu- ‘bright, gleaming; brightness, gleam’, and the like.” ~ yaşık “< yoşuk ‘a helmet’” (Clauson, 1972: 977).

⁵¹ yay “ya ‘bow (weapon)’” (Clauson, 1972: 869).

⁵² Sözcük; ME’de *yā* “F[ar.] ya, veya” (Yüce, 1993: 199), KE’de *ya* “<F[ar.] ya, ya da, veya” (Ata, 1997: 693) ile eş adlı gösterilmiştir.

⁵³ yulduz “yıldız ‘root’; Xak. yıldız ‘the root of a tree’; also used metaph. pedigree of a man...” (Clauson, 1972: 922).

⁵⁴ tun “tañ onomatopoeic in the phr. tañ toñ. Xak. tañ (or toñ?)” (Clauson, 1972: 511).

⁵⁵ ay “originally ‘the moon’; hence from the earliest period ‘a (lunar) month’; as an Adj. ‘crescent shaped’” ~ ay “exclamation” (Clauson, 1972: 265).

tü⁵⁶ “tüy, kıl” ME 134-4 (Yüce, 1993: 191); “tüy” KE 128r10 (Ata, 1997: 657) ~ tüg “tüy” ME 167-5, NF 65-13, MM 240/3 (Yüce, 1993: 191, Ata, 1998: 440; Toparlı ve Argunşah, 2008: 265); “bk. tü, tūs, tūy” KE 55v15 (Ata, 1997: 657) ~ tūs “tüy” KE 89r19 (Ata, 1997: 660) ~ tūy “tüy” KE 149r2 (Ata, 1997: 662) ~ tū “tü!” NF 284-17 (Ata, 1998: 440).

3.1.1.5. Eksiltinin Kaynaklık Ettiği Örnekler

kıl⁵⁷ “kıl kuyruk kuşu” KE 68v4 (Ata, 1997: 332) ~ kıl “kıl” KE 187r20 (Ata, 1997: 332); “kıl, tūy” NF 239-14 (Ata, 1998: 224).

3.1.1.6. Örneksenin Kaynaklık Ettiği Örnekler

adağ⁵⁸ “kadeh” KE 249r12, NF 264-10 (Ata, 1997: 5; Ata, 1998: 5) ~ ayak “kadeh” KT 562b/2, NF 309-13 (Sağol, 1995: 18; Ata, 1998: 35); “kadeh, çanak, kase” KE 88r14, MM 190/1 (Ata, 1997: 60; Toparlı ve Argunşah, 2008: 202) ~ ayağ “kadeh, çanak, kase” KE 148r18 (Ata, 1997: 60) ~ adağ “ayak” KT 341b/3, KE 36r2, MM 72/1 (Sağol, 1995: 6; Ata, 1997: 4; Toparlı ve Argunşah, 2008: 197); “ayak; alt, giriş” NF 400-8 (Ata, 1998: 5) ~ adağ “ayak” ME 122-5 (Yüce, 1993: 84) ~ ayak “ayak” ME 58-1, KE 169v8 (Yüce, 1993: 95; Ata, 1997: 60); “ayak” KT 339a/6, “kademe” KT 200a/4 (Sağol, 1995: 18); “krş. adağ⁵⁹” MM 198/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 202) krş. adağ “sahil, ada” KE 139v10 (Ata, 1997: 5) ~ atağ “ada; sahil, kıyı” KE 140r11 (Ata, 1997: 45).

kim⁶⁰ “ki” ME 88-8, KE 1v2, NF 36-5 (Yüce, 1993: 145; Ata, 1997: 355; Ata, 1998: 243); “ki (edat)” MM 4/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 233) ~ kim “kim, kimse, kişi; kimi, bazısı” KE 37v11 (Ata, 1997: 354); “kim; kimse, kişi” NF 121-10 (Ata, 1998: 242); “kim?” MM 232/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 233) krş. kim “ki (edat)” KT 11a/4, “kim (zahir)” KT 204a/8 (Sağol, 1995: 87, 88).

3.1.1.7. İkili Kullanım

aşuk⁶¹ “aşık, aşık kemiği” KE 165r4 (Ata, 1997: 40) ~ aşuk “acele, ivedi” KE 3v8 (Ata, 1997: 40).

⁵⁶ tü “specifically ‘the hair of the body’ but also occasionally used for ‘feathers’” (Clauson, 1972: 433).

⁵⁷ kıl “< Xak. kıl kuş, kıl kudruk; Çağ. kıl kuyruk; Kıp. kıl kuyruk” (Clauson, 1972: 614).

⁵⁸ ayak “‘a vessel’, particularly a drinking vessel, for individual use; ‘cup, goblet, bowl’. Xwar. ayak (and, by false analogy, adağ) ‘cup, goblet’” (Clauson, 1972: 270).

⁵⁹ adağ “ayak” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 197).

⁶⁰ kim “properly only the Interrogative Pron. ‘who?’... but when the Turks became acquainted with such languages, and religious works in them began to be translated into Turkish, usually by persons whose native language was not Turkish, kim came to be used as a Relative Pron., and, hastened by the phonetic resemblance, in all the meanings of Pe. ki and other cognate Iranian words, including the Conjunction ‘that’.” (Clauson, 1972: 720, 721).

⁶¹ aşuk “properly ‘the ankle joint’ of a man or animal.” ~ aşuk “aşuk- originally ‘to long for (something)’; later attenuated to ‘to feel agitated, be in a hurry’; Xwar. aşık-/aşuk- ‘to hurry’, Çağ. aşuk- ‘to be in a hurry, to feel

3.1.1.8. Özgün Yazımdan ya da Çeviri Yazı Tercihlerinden Kaynaklanan Örnekler

bir⁶² “bir” (Yüce, 1993: 103); “bir; birbirine benzer, birbirine eşit, tek, aynı; diğer; herhangi biri; hiç kimse, hiç bir ferd; eşi ve benzeri olmayan” (Sağol, 1995: 27); “bir (1); tek; aynı” (Ata, 1997: 104; Ata, 1998: 64); “bir; tek” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 207) ~ **bir** (~ **bêr**) “muhatap, eş” (Yüce, 1993: 103).

in⁶³ “en, genişlik” KT 64b/6 (Sağol, 1995: 64) ~ **in** “in, mağara” ME 172-1 (Yüce, 1993: 130); “in, hayvan yuvası” KE 220r9, NF 393-16 (Ata, 1997: 269; Ata, 1998: 186).

iş⁶⁴ “eş, dost” KT 168a/9 (Sağol, 1995: 67) ~ **êş** “eş, arkadaş” ME 211-4 (Yüce, 1993: 121); “eş, zevce, arkadaş” KE 236v11 (Ata, 1997: 211); “eş dost, yandaş” NF 19-5 (Ata, 1998: 137) ~ **eş** “eş, dost” KT 435b/3 (Sağol, 1995: 47) ~ **iş** “iş” ME 2-2 (Yüce, 1993: 131); “amel, davranış, iş” KT 302a/6 (Sağol, 1995: 67); “iş, vazife, görev” KE 102r7 (Ata, 1997: 273); “iş, görev, hareket; durum, hal; çare” NF 142-17 (Ata, 1998: 188); “iş, hareket” MM 117/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 226).

işlig⁶⁵ “eşi, dostu olan” KT 218b/3 (Sağol, 1995: 68) ~ **işlig** “işi olan, işli” KT 383b/4 (Sağol, 1995: 68); “işli, amelli” KE 90r6 (Ata, 1997: 277).

kum (~ **kom**)⁶⁶ “dalga” ME 142-3 (Yüce, 1993: 151) ~ **kum** “kum; kır, yaban” ME 190-1 (Yüce, 1993: 151); “kum” KE 121v10, KT 553b/3, NF 409-8, MM 107/3 (Sağol, 1995: 99; Ata, 1997: 399; Ata, 1998: 267; Toparlı ve Argunşah, 2008: 236).

3.1.1.9. Anlam İlişkilerinin Zayıfladığı ya da Kaybolduğu Örnekler

ay⁶⁷ “ay, hilâl” ME 217-3 (Yüce, 1993: 95); “ay, kamer” KE 208r20, NF 241-9 (Ata, 1997: 48; Ata, 1998: 28); “ay” MM 3/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 201) ~ **ay** “ay, 30 günlük zaman” ME 59-7 (Yüce, 1993: 95); “ay, 30 gün” KE 215v7, NF 332-12 (Ata, 1997: 48; Ata, 1998: 28); “yılın on ikide biri, 30 günlük zaman birimi” MM 266/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 201) *krş.* **ay** “kamer, ay” KT 132b/8, “yılın on iki bölümünden her biri, ay” KT 29a/5 (Sağol, 1995: 17).

agitated” (Clauson, 1972: 259). Courteille de sözcükleri, bu iki anlama koşut olarak *aşuk* “cheville du pied, os du coude” ve *aşukmak* “se hâter, s’agiter” (Courteille, 1870: 23) biçiminde maddelemiştir.

⁶² bir “originally the Cardinal Number ‘one’; Xwar. bir ‘one; a’ is common in Oğ. bir ‘one; a; once” (Clauson, 1972: 353).

⁶³ in “en ‘breadth’, as opposed to length” ~ in “the hole, or lair, of a wild animal” (Clauson, 1972: 165, 166).

⁶⁴ iş “êş primarily ‘companion, comrade’, with some special applications like ‘spouse’ (wife or husband) and ‘one’s equal” ~ iş “basically ‘work, labour’; hence ‘something done, a deed’...” (Clauson, 1972: 253, 254).

⁶⁵ işlig “êşlig < êş ‘having a companion’” ~ işlig “işlig (?ışlġ) < iş (? iş) ‘businesslike” (Clauson, 1972: 262).

⁶⁶ kum “kom ‘wave.’” (Clauson, 1972: 625).

⁶⁷ Sözcük, dönem metinlerinde gök cismi ve zaman dilimi anlamlarıyla eş adlı bir öge olarak verilmekle birlikte Clauson, bu anlamların bağlantısına dikkat çekmiştir: ay “originally ‘the moon’; hence from the earliest period ‘a (lunar) month’; as an Adj. ‘crescent shaped’” (Clauson, 1972: 265).

burun⁶⁸ “burun” ME 135-3, KT 111b/4, MM 91/1 (Yüce, 1993: 108; Sağol, 1995: 34; Toparlı ve Argunşah, 2008: 211) ~ **burun** “önce” ME 212-6, MM 87/2 (Yüce, 1993: 108; Toparlı ve Argunşah, 2008: 212); “önce, evvel” KT 72a/3 (Sağol, 1995: 34) *krş.* **burun** “burun; önce” KE 195v3, NF 110-17 (Ata, 1997: 144; Ata, 1998: 89).

kap⁶⁹ “kabuk” ME 75-7 (Yüce, 1993: 134); “kap” KT 416b/6 (Sağol, 1995: 71); “kap, zar; çanak” KE 133v20 (Ata, 1997: 295); “kabuk” NF 18-5 (Ata, 1998: 199) ~ **kap** “çanak, kap” ME 62-6 (Yüce, 1993: 134) ~ **kap** “eğreti hısım, akraba” KE 105r7 (Ata, 1997: 295).

kara⁷⁰ “kara, siyah” ME 225-6 (Yüce, 1993: 134); “siyah, kara” KT 27a/8 (Sağol, 1995: 72); “kara, siyah; siyah tenli; işe yaramaz; halk, ahali; gölge” KE 150v5 (Ata, 1997: 296); “kara, siyah; karartı, gölge” NF 148-16 (Ata, 1998: 200) ~ **kara** “toprak” NF 378-11 (Ata, 1998: 201) ~ **kara** “yılık ile birlikte hayvan, hayvan sürüsü anlamlarında kullanılır” KE 170v18 (Ata, 1997: 297); “yılık ile birlikte hayvan, hayvan sürüsü” NF 211-14 (Ata, 1998: 201).

kat⁷¹ “tin, tel, kat” ME 37-6 (Yüce, 1993: 135) ~ **kat** “defa, kez” ME 117-3 (Yüce, 1993: 135) ~ **kat** “huzur, ön” ME 100-7 (Yüce, 1993: 135); “huzur, kat” MM 106/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 228) *krş.* **kat** “kat, huzur, nezt, yan” KT 129a/6, “tabaka, sıra” KT 438b/3, “misil, kat” KT 42a/6 (Sağol, 1995: 74); “kat; huzur, yan; takım” KE 101r21 (Ata, 1997: 302); “kat, huzur, yan; kat; (elbise için) takım” NF 402-3 (Ata, 1998: 204).

kol⁷² “pazi” KT 371b/7 (Sağol, 1995: 90); “kol; el” KE 113r10 (Ata, 1997: 367); “el; (koyun için) ön but” NF 33-11 (Ata, 1998: 253); “el” MM 92/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 234) ~ **kol** “askerî birlik, ordu” NF 71-12 (Ata, 1998: 253) ~ **kol** “vadi” KT 563b/2 (Sağol, 1995: 90); “dağın tepesinden aşağı inen ve derenin ortasından geçen yüksekçe yer, vadi; taraf, yön.” KE 139r2 (Ata, 1997: 368); “dağın tepesinden aşağı inen ve derenin ortasından geçen yüksekçe yer, vadi” NF 281-17 (Ata, 1998: 253) ~ **kol** “kol, taraf, yan” ME 202-7 (Yüce, 1993: 146).

⁶⁸ **burun** “‘the nose’ (of a human being or animal)...hence metaph. ‘in front, preceding’” (Clauson, 1972: 366, 367).

⁶⁹ **kap** “‘kab properly ‘a leather bag, water-skin, sack’; sometimes more vaguely ‘vessel, container’... Xak. *qab* ‘a kinsman’ metaphorically one says *ol meniñ birle uya qab ol* ‘he is my kinsman’ as if he was born in the same container...” (Clauson, 1972: 578).

⁷⁰ **kara** “‘black’ primarily in a physical sense, but with a great many metaph. meanings, often pejorative: *qara bodun* ‘the ordinary people’; Uyg. *yılık qara* is a collective term for ‘livestock’, perhaps ‘horses and cattle’; Xak. *qara* ‘black’ of anything; Osm. *qara* ‘the sea shore’” (Clauson, 1972: 643, 644).

⁷¹ **kat** “‘basically ‘a layer’ of something, hence ‘a fold’ (of a blanket), ‘a story’ (of a house) and the like; thence, on the analogy of a number of layers, ‘times’ in such expressions as ‘so many times’. Xwar. *qat* ‘beside’” (Clauson, 1972: 593).

⁷² **kol** “‘properly ‘the upper arm’, as opposed to *elig* ‘the forearm, hand’, but in some modern languages more generally ‘the arm’ and even ‘the hand’; also has various metaph. meanings, e.g. ‘a wing’ of an army. Xak. *kol* ‘the upper arm’, *kol* ‘the word for what descends from the peak of a mountain and rises from the bottom of a valley’; Xwar. *kol* (1) ‘arm’; (2) ‘valley’; Çağ. *kol* (1) ‘small hills on the flank of a mountain which abut on the plains’; (2) ‘military formation, flank’; (3) *el* ‘arm, hand’” (Clauson, 1972: 614, 615).

konak⁷³ “bir tür ufak darı” 13v18 (Ata, 1997: 370) ~ **konak** “ev, konak” ME 34-3 (Yüce, 1993: 147); “misafir; konuk evi, ev” KE 88r6 (Ata, 1997: 370).

kök⁷⁴ “gökyüzü” ME 9-5 (Yüce, 1993: 148); “sema, gök, gök yüzü” KT 498b/1 (Sağol, 1995: 93); “gök, gök yüzü” KE 111v9, NF 88-17 (Ata, 1997: 378; Ata, 1998: 258); “gök” MM 309/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 234) ~ **kök** “gök, mavi” ME 164-1 (Yüce, 1993: 148); “mavi, yeşil” KT 571a/2 (Sağol, 1995: 93); “yeşil; mavi; ot” (Ata “1997: 379).

kök⁷⁵ “kök” KT 249b/3 (Sağol, 1995: 93) ~ **kök** “kavim, kabile, soy” KT 38a/6 (Sağol, 1995: 93).

kuşluk⁷⁶ “kuşluk (vakti)” ME 191-3 (Yüce, 1993: 152); “kuşluk, kuşluk vakti” KT 304a/2 (Sağol, 1995: 100); “sabah ile öğle arasındaki vakit, kuşluk vakti” KE 102v1 (Ata, 1997: 403); “kuşluk vakti” NF 261-11 (Ata, 1998: 269) ~ **kuşluk** “kuşluk” KE 146v2 (Ata, 1997: 403).

kün⁷⁷ “güneş” ME 190-8, KT 349b/9, NF 202-7, MM 167/4 (Yüce, 1993: 154; Sağol, 1995: 102; Ata, 1998: 272; Toparlı ve Argunşah, 2008: 237); “güneş, güneş ışığı” KE 234r20 (Ata, 1997: 410) ~ **kün** “gün” ME 50-4, KT 16b/3, MM 296/3 (Yüce, 1993: 154; Sağol, 1995: 102; Toparlı ve Argunşah, 2008: 237); “gün, gündüz” KE 95v21, NF 2-7 (Ata, 1997: 407; Ata, 1998: 271) *krş.* **kün** “el gün, halk, ahali” KE 243v16 (Ata, 1997: 411).

öçek⁷⁸ “ocak” NF 325-15 (Ata, 1998: 335) ~ **öçek** “dam, çatı” NF 134-14 (Ata, 1998: 335).

sağ⁷⁹ “sağlıklı, dinç, sağlam” NF 330-13 (Ata, 1998: 356) ~ **sağ** “sağ (yan)” ME 122-3 (Yüce, 1993: 171); “sağ taraf, sağ” KT 545b/1 (Sağol, 1995: 131); “sağ” NF 243-15 (Ata, 1998: 356); “solun tersi, sağ” MM 300/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 251) *krş.* **sağ** “düz ve yüksekçe yer parçası” KE 62v4 (Ata, 1997: 530) *krş.* **sağ** “sağ yan” KE 185r2, “canlı, diri, sağ” KE 46v9 (Ata, 1997: 530).

⁷³ Clauson’a göre *konak/konuk (konok)* sözcüklerinin etimolojik olarak geçişsiz edilgen “ço:n-” eyleminden türemiş adı gösterdiğinde kuşku yoktur. Sözcükler, ilk durumda “toprakta dikili şey” anlamındadır: *konak* “konak (konok) some sort of cereal, originally ‘millet’, of which there are several kinds... *Xak. konak* ‘millet’, *SE Türki konak* ‘maize’” ~ *konak* “konak/konuk (konok) ‘from an early period both (1) ‘a guest, a person who comes to stay’, and (2) ‘the place where one settles down (usually for a short time), lodging’ and the like.” (Clauson, 1972: 637).

⁷⁴ *kök* “basically ‘the sky’; hence ‘sky-coloured, blue, blue-grey’, etc.” (Clauson, 1972: 708).

⁷⁵ *kök* “root, origin; *Xak. Tef. kök* ‘lineage, origin, root’; *Çağ. kök* ‘the root of a tree’; *Kıp./Oğuz köküğ kim* ‘who is your ancestor, and to what tribe do you trace your origin?’” (Clauson, 1972: 708).

⁷⁶ *kuşluk* “< kuş 1. ‘the early part of the day’ (when birds are most active) 2. ‘aviary, place haunted by birds’, and the like.” (Clauson, 1972: 672).

⁷⁷ *kün* “originally ‘the sun’; hence, by extension, ‘day’” (Clauson, 1972: 725).

⁷⁸ *öçek* “oçok/oçak (?oçok) originally ‘hearth, fireplace’, and the like; hence esp. in SC, SW ‘a building of which the hearth is the centre’, and hence ‘a group of persons assembling in such a building’” (Clauson, 1972: 22).

⁷⁹ *sağ* “in the earliest period only in the phr. *sağ yağ* ‘pure butter’; thence more generally ‘sound, healthy’ and, by a curious metaph., ‘right’ (not ‘left’) in the Oğuz group only...” (Clauson, 1972: 803).

ter⁸⁰ “ter” ME 176-3, NF 52-15 (Yüce, 1993: 186; Ata, 1998: 422) ~ der “ter” ME 166-2 (Yüce, 1993: 113) ~ **ter** “ücret, kira” ME 12-4 (Yüce, 1993: 186); “ücret, karşılık” KT 290a/6 (Sağol, 1995: 153); “maaş, ücret, kira” KE 224r16 (Ata, 1997: 626); “ücret” NF 114-5 (Ata, 1998: 422) *krş.* **der** “ter; ücret, ücretle birini tutma” KE 95r4 (Ata, 1997: 168).

tuzluk⁸¹ “güzel, tatlı, sevimli” KE 199r14 (Ata, 1997: 657) ~ **tuzluk** “ekmek katığı” ME 136-6, NF 108-14 (Yüce, 1993: 191; Ata, 1998: 440).

üzengü⁸² “üzengi” ME 151-8, KE 248v5 (Yüce, 1993: 198; Ata, 1997: 686); “üzengü” NF 50-14 (Ata, 1998: 457) ~ **üzengü** “merdiven, merdiven basamağı” ME 192-4 (Yüce, 1993: 198); “merdiven” KT 502a/4 (Sağol, 1995: 172).

yağa⁸³ “kıyı, kenar” ME 2-3 (Yüce, 1993: 200) ~ **yağa** “yaka” ME 91-5, KE 48r2 (Yüce, 1993: 200; Ata, 1997: 696); “göğüsle giyecek arasındaki kısım, koyun” KT 371b/2, “yaka” KT 338b/9 (Sağol, 1995: 175) ~ **yağa** “yakın, bitişik” ME 113-1 (Yüce, 1993: 200) *krş.* **yağa** “yaka; kenar, kıyı” NF 95-7 (Ata, 1998: 466).

yaş⁸⁴ “ıslak, taze, yaş” ME 5-2 (Yüce, 1993: 205); “taze ve yeşil” KT 231b/1, “taze ve yeşil bitki, yeşillik” KT 9a/4 (Sağol, 1995: 181) ~ **yaş** “göz yaşı” ME 159-3, KT 194a/7, NF 166-8, MM 36/4 (Yüce, 1993: 205; Sağol, 1995: 181; Ata, 1998: 474; Toparlı ve Argunşah, 2008: 270); “yaş, göz yaşı” KE 186v5 (Ata, 1997: 714).

3.1.2. Alıntı Sözcükler

3.1.2.1. Özgün Yazımları Aynı Olan Örnekler

3.1.2.1.1. Aynı Dilden Sözcükler

‘**izām**⁸⁵ “<A[r].ulu, (y)üce” (Ata, 1997: 277) ~ ‘**izām** “<A[r].ç. kemikler” (Ata, 1997: 277).

każā⁸⁶ “Ar. Allah’ın yazdıklarının olması, Allah’ın takdiri” MM 311/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 229) ~ **każā** “Ar. *każā*’ vaktinde eda edilmeyen bir ibadeti sonradan yerine

⁸⁰ ter “‘sweat’; also fr. an early period ‘wages’, presumably a metaph. for ‘that which is earned by sweating’” (Clauson, 1972: 528).

⁸¹ tuzluk < tuz “tuz ‘salt’, sometimes used metaph.; Xak. tuz ‘salt’, Kaş. *andın tamar tükül tuz* ‘all kinds of saltiness ooze from him’, *avlalur özün anıñ tuzıña* ‘my soul is hunted by his saltiness (charm)’” (Clauson, 1972: 571).

⁸² üzengü “üzengü (or üzeñgü?) ‘stirrup’; Xak. *üzeñü* ‘ladder’” (Clauson, 1972: 289).

⁸³ yağa “basically ‘the edge, or border’ of something, but from an early period usually more specifically ‘the collar’ of a garment; < yağ- ‘a part of something which is adjacent to something else’” (Clauson, 1972: 898).

⁸⁴ yaş “ya:ş (?ñ-) basically ‘fresh, moist’; from this extended meanings developed: (1) ‘fresh’ to ‘green vegetables’; (2) ‘moist’ to ‘running with moisture; tears...’” (Clauson, 1972: 975).

⁸⁵ ‘izām “to be or become great, big, large; to grow, increase; to be or become grand, grandiose, magnificent, splendid” ~ ‘izām “bone, os” (Baalbaki, 1995: 767).

⁸⁶ *każā* “foreordain, preordain, predetermine, predestine” ~ *każā* “to pay, settle, discharge, liquidate, pay up, defray, clear, square, balance, satisfy, extinguish, cover” (Baalbaki, 1995: 864).

getirme” KT 322a/8 (Sağol, 1995: 77); “Ar. zamanında yapılmamış dinî bir borcu daha sonra ödeme” MM 160/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 229); “<A[r]. vaktinde kılınmayan ibadetlerin borcunu usul ve kaidesine uygun olarak sonradan ödeme” NF 47-1 (Ata, 1998: 210) *krş.* **każâ** “<A[r]. mukadderatın ortaya çıkması; kazâ, vaktinde yerine getirilemeyen ibadetin sonradan yapılması” KE 140v16 (Ata, 1997: 309).

rahm⁸⁷ “Ar. acıma, merhamet etme” KT 191a/8 (Sağol, 1995: 127); “<A[r]. acıma, esirgeme, merhamet” KE 17v2 (Ata, 1997: 519); “<A[r]. merhamet, acıma” NF 405-12 (Ata, 1998: 349) ~ **rahm** “<A[r]. rahim, döl yatağı” NF 234-5 (Ata, 1998: 349).

şehâdet⁸⁸ “<A[r]. şehadet, bilinen bir şeyi ifade ve ikrar etme” KE 191v13 (Ata, 1997: 581); “<A[r]. Allahın birliğini ve Allaktan başka Allah olmadığını söyleme” NF 336-2 (Ata, 1998: 387); “Ar. bir şeyin doğruluğuna inanma, tanıklık etme” MM 20/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 257) ~ **şehâdet** “<A[r]. şehitlik” KE 242r19, NF 118-17 (Ata, 1997: 581; Ata, 1998: 387).

zâr⁸⁹ “<F[ar]. ağlama, feryat figan” KE 108r20, NF 355-5 (Ata, 1997: 755; Ata, 1998: 497) ~ **zâr** “<F[ar]. tül” NF 235-11 (Ata, 1998: 497).

3.1.2.1.2. Farklı Dillerden Sözcükler

şehr “<A[r]. ay, 30 gün” NF 443-15 (Ata, 1998: 388) ~ **şehr** “<F[ar]. şehir; ülke” NF 296-4 (Ata, 1998: 388); “<A[r].⁹⁰ şehir” KE 163v4 (Ata, 1997: 582) ~ şehir “<F[ar]. şehir, il” NF 300-8 (Ata, 1998: 387).

velî “Ar. dost, yardımcı, veli” KT 461b/3 (Sağol, 1995: 174); “<A[r]. veli, aziz; sahip” KE 87r7 (Ata, 1997: 690); “<A[r]. veli, aziz” NF 306-5 (Ata, 1998: 461); “Ar. ermiş kişi, veli” MM 303/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 268) ~ **velî** “Far. fakat, ama, lâkin” KT 101a/9 (Sağol, 1995: 174); “<F[ar]. fakat” KE 111v6 (Ata, 1997: 690); “<F[ar]. fakat, lâkin” NF 70-3 (Ata, 1998: 461); “Far. fakat, lakin” MM 285/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 268).

yâ “Ar. ey! (Ünlem edatı)” KT 235b/8 (Sağol, 1995: 174); “<A[r]. ey” KE 122v18, NF150-6 (Ata, 1997: 693; Ata, 1998: 463) ~ **yâ**⁹¹ “F[ar.] ya, veya” ME 60-6 (Yüce, 1993: 199); “Far. veya, yahut” KT 2b/4, “yoksa” KT 362a/6 (Sağol, 1995: 174); “<F[ar]. ya, ya da, ve” NF 80-10 (Ata, 1998: 464); “Far. veya, yahut” MM 199/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 269).

⁸⁷ **rahm** “to have mercy upon, be merciful toward, have compassion or pity for, compassionate, pity” ~ **rahm** “womb, uterus” (Baalbaki, 1995: 580).

⁸⁸ **şehâdet** “testimony, evidence, testimonial; witness; deposition; attestation; affidavit; statement; certificate, certification” ~ **şehâdet** “martyrdom” (Baalbaki, 1995: 679).

⁸⁹ **zâr** “A groan, plaint, lamentation; weeping, crying; desire; groaning, afflicted; weak, thin; contemptible; a crowd, multitude; vain; (an affix denoting) a place where anything abounds.” ~ **zâr** “A die (for gambling); a pelticle; the cataract.” (Steingass, 1963: 606).

⁹⁰ **şehr** (شهر) sözcüğü, KE dizininde Arapça kökenli olarak gösterilmiştir (Ata, 1997: 582).

⁹¹ Farsça kökenli **yâ** sözcüğü, ME ve KE dizinlerinde ya “yay” ile eş adlı sayılmıştır (Yüce, 1993: 199; Ata, 1997: 693). Sözcük, KE dizininde kısa ünlülü gösterilmiştir.

3.1.2.2. Özgün Yazımları Farklı Olan Örnekler

3.1.2.2.1. Aynı Dilden Sözcükler

belâ⁹² “A[r.] belâ, âfet” ME 147-5 (Yüce, 1993: 100); “Ar. musibet, belâ” KT 466a/3, “fitne” KT 32a/2 (Sağol, 1995: 24); “<A[r.] bela” KE 154v2, NF 324-12 (Ata, 1997: 86; Ata, 1998: 53) ~ **belâ** “Ar. evet” KT 556b/3 (Sağol, 1995: 24).

nûn⁹³ “A[r.] nun harfi” ME 237-3 (Yüce, 1993: 161) ~ **nûn** “<A[r.] balık” KE 156v3 (Ata, 1997: 469).

3.1.2.2.2. Farklı Dillerden Sözcükler

sır⁹⁴ “sır, kalıp” KE 8r9 (Ata, 1997: 558) ~ **sır** “A[r.] sîrr sır” KT 466b/1 (Sağol, 1995: 137); “<A[r.] sır, esrar, giz” KE 223v16 (Ata, 1997: 558) “<A[r.] sır, giz” NF 440-13 (Ata, 1998: 373); “(<Ar. sîrr) gizli şey, sır” MM 333/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 255).

3.1.2.3. Türkçe Örneklerle Eş Adlı Alıntılar

bêsre “başka, gayrı” NF 230-4 (Ata, 1998: 59) ~ **bisre** “(?) başka, gayrı” KT 15b/5 (Sağol, 1995: 29) ~ **bêsre** “<F[ar]. ? öne (pîşre ?)” ME 134-7 (Yüce, 1993: 101).

but “bacak, but” ME 63-4 (Yüce, 1993: 108); “but, bacak” KE 131r9 (Ata, 1997: 146) ~ **but** “Far. put” KT 429a/1 (Sağol, 1995: 34); “< F[ar]. put” KE 31v10, NF 216-9 (Ata, 1997: 145; Ata, 1998: 89).

endek “dam” KE 216r18 (Ata, 1997: 190) ~ **endek** “<F[ar]. az” KE 199v5 (Ata, 1997: 190).

kül “kül” ME 70-6, KT 248b/4, KE 43r15, NF 151-3 (Yüce, 1993: 154; Sağol, 1995: 102; Ata, 1997: 406; Ata, 1998: 270) ~ **kül**⁹⁵ “(< Ar. küll) bütün, hep” MM 379/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 236).

terk “tez, çabuk, derhal” ME 93-1 (Yüce, 1993: 186); “çabuk, tez, derhal” KE 90v9 (Ata, 1997: 627); “çabuk, hemen” NF 153-1 (Ata, 1998: 422); “hızlı, çabuk, hemen” MM 285/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 262) ~ **terk** “<A[r.] terk, bırakma, ayrılma” NF 220-3 (Ata, 1998: 422); “Ar. vazgeçme, bırakma” MM 113/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 262).

⁹² belâ (بلا) “affliction, trial, tribulation ordeal, distress, trouble, woe; misfortune, calamity, disaster, catastrophe, adversity; plague; scourge, evil, curse” ~ belâ (بلى) “yes! indeed! certainly! surely! truly! verily” (Baalbaki, 1995: 245).

⁹³ nun (نون) “alfabe harflerinin yirmi beşinci harfidir” (Erkan, 2006: 2242) ~ nûn (نون) “whale” (Baalbaki, 1995: 1196), “balık” (Erkan, 2006: 2347), Sözcük, ME’de iki kez kullanılmıştır. Dizinde uzun ünlülü gösterilen sözcük; eserin çeviri yazısında, bir örnekte uzun (237-3), diğerinde ise kısa ünlülü (101-4) yazılmıştır.

⁹⁴ sır “originally ‘lacquer’ l.-w. fr. Chinese ch’i...” (Clouston, 1972: 842, 843).

⁹⁵ Sözcük, KE dizininde *küll* yazımıyla madde başı yapılmıştır (Ata, 1997: 407).

3.2. Eylemler

3.2.1. Kök Durumundaki Eş Adlılar

aç-: “açmak, açıklamak” ME 130-8 (Yüce, 1993: 83); “kapalı bir şeyi açmak” KT 233b/3, “vermek” KT 158a/4, “ferahlatmak, genişletmek” KT 302a/5, “kaldırmak, gidermek, uzaklaştırmak” KT 365b/3, “göstermek” KT 147b/8, “kaldırmak, yukarıya çekip toplamak, sıvamak” KT 364a/3, “akıtmak” KT 279a/8, “zafer yolunu açmak, fetih vermek” KT 488a/2, “bildirmek, açıklamak” KT 46a/6 (Sağol, 1995: 5); “açmak; (oruç) açmak; izah etmek, açıklamak” KE 170v2 (Ata, 1997: 2); “açmak; belli etmek, ortaya çıkarmak; fethetmek, ele geçirmek; oruç açmak; (sofra) kurmak” NF 54-6 (Ata, 1998: 4); “açmak; rahatlatmak, ferahlatmak” MM 233/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 197) ~ **aç-** “acıkmak” KT 308b/7, KE 69v10, NF 332-10 (Sağol, 1995: 5; Ata, 1997: 2; Ata, 1998: 4).

art- “artmak” (Yüce, 1993: 92); “artmak, çoğalmak” (Sağol, 1995: 13; Ata, 1997: 34; Ata, 1998: 21); “çoğalmak, fazlalaşmak” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 200) ~ **art-** “havale etmek, yüklemek” (Yüce, 1993: 92).

çök- “çökmek, oturmak” (Yüce, 1993: 112); “diz üstü oturmak, çökmek” (Sağol, 1995: 40); “çökmek, çömelmek” (Ata, 1997: 164); “diz çökmek, çömelmek” (Ata, 1998: 105); “eğilmek, diz çökmek, çökmek” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 214) ~ **çök-** “(kuş) dönerek uçmak, yükselmek” (Yüce, 1993: 112).

ohşa- “benzemek” ME 181-6, KT 440b/2, KE 153v3, NF 157-2 (Yüce, 1993: 161; Sağol, 1995: 116; Ata, 1997: 476; Ata, 1998: 320) ~ **ohşa-** “okşamak” NF 178-16 (Ata, 1998: 320).

öt- “geçmek, sürümlü olmak” ME 97-6 (Yüce, 1993: 167); “geçmek, aşmak” KT 509a/7, MM 53/3 (Sağol, 1995: 124; Toparlı ve Argunşah, 2008: 248); “geçmek, geçerli olmak” KE 148v1 (Ata, 1997: 510); “geçmek” NF 30-2 (Ata, 1998: 340) ~ **öt-** “(kuş v.b.) ötmek” ME 71-3 (Yüce, 1993: 167), “(karın v.s.) gurlamak, ses çıkarmak⁹⁶” ME 213-2 (Yüce, 1993: 167); “ötmek” KE 184r5 (Ata, 1997: 510).

sor- “sormak” ME 172-6, KE 173r21, NF 416-5, MM 296/3 (Yüce, 1993: 177; Ata, 1997: 564; Ata, 1998: 378; Toparlı ve Argunşah, 2008: 256); “sormak” KT 31b/3, “sorguya çekmek, hesap sormak” KT 256b/7 (Sağol, 1995: 139) ~ sora- “sormak” KE 133r18 (Ata, 1997: 566) ~ **sor-** “emmek, somurmak” ME 137-2 (Yüce, 1993: 177); “sormak, emmek, içine çekmek” KE 115r5 (Ata, 1997: 566); “sormak, emmek” NF 181-10 (Ata, 1998: 378).

⁹⁶ ME’de, sözcüğün iki anlamı, ayrı madde başlarında gösterilmiştir.

tap- “bulmak” KT 98b/1, NF 133-13, MM 362/2 (Sağol, 1995: 148; Ata, 1998: 404; Toparlı ve Argunşah, 2008: 259); “bulmak, nail olmak; kabul etmek” KE 215r5 (Ata, 1997: 596) ~ **tap-** “tapmak, ibadet etmek” KE 160r18 (Ata, 1997: 597).

yağ- “yanaştırmak” ME 2-3 (Yüce, 1993: 200); “yaklaşmak; uygun gelmek, hoş gitmek, kabul etmek; sürmek” KE 90v7 (Ata, 1997: 696) ~ **yağ-** “yakmak” ME 7-6, KE 109r11, NF 42-12, MM 321/4 (Yüce, 1993: 200; Ata, 1997: 696; Ata, 1998: 466; Toparlı ve Argunşah, 2008: 269) ~ **yağ-** “(kına) yakmak” ME 65-7 (Yüce, 1993: 200).

yan- “dönmek, geri dönmek, vazgeçmek” KE 237r13 (Ata, 1997: 700); “dönmek, çevrilmek” MM 152/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 269); “yönelmek” (Sağol, 1995: 177) ~ **yan-** “yanmak” ME 132-2, KT 361a/3, KE 42v9, NF217-6 (Yüce, 1993: 202; Sağol, 1995: 177; Ata, 1997: 701; Ata, 1998: 468) ~ **yan-** “korkutmak” ME 92-3 (Yüce, 1993: 202).

yaz- “yazmak” KE 191r1 (Ata, 1997: 719) ~ **yaz-** “çözmek, açmak, yaymak, sermek” KE 82v21 (Ata, 1997: 719) ~ **yaz-** “yanılmak” ME 11-2, “günah işlemek” ME 4-1 (Yüce, 1993: 206); “günah, suç işlemek, doğru yoldan çıkmak” KE 145r2 (Ata, 1997: 719) *krş.* **yaz-** “günah işlemek, itaatsizlik etmek, karşı gelmek” KT 62a/8, “yardımcı fiil: neredeyse olacak hâle gelmek, hemen hemen olmak” KT 3b/8 (Sağol, 1995: 184).

3.2.2. Yapım Ekli Örnekler

3.2.2.1. Eş Adlı Köklerden Türetilmiş Sözcükler

örül-⁹⁷ “kabarmak, şişmek” ME 130-1 (Yüce, 1993: 167) ~ **ürül-** “kabarmak, şişmek” ME 130-1 (Yüce, 1993: 198) ~ **örül-** “örülmek” ME 88-3, KT 348a/3, NF 332-4 (Yüce, 1993: 167; Sağol, 1995: 124; Ata, 1998: 340).

yazıl-⁹⁸ “yayılmak, açılmak, serilmek” KE 139v21 (Ata, 1997: 719) ~ **yazıl-** “yazılmak” KE 77v14 (Ata, 1997: 719).

3.2.2.2. Yapım Eklerinin Kaynaklık Ettiği Sözcükler

ban-⁹⁹ “bağlanmak” ME 166-1, MM 360/2 (Yüce, 1993: 97; Toparlı ve Argunşah, 2008: 203) ~ **ban-** “batırmak, daldırmak” ME 136-6, KT 329a/4 (Yüce, 1993: 97; Sağol, 1995: 22).

⁹⁷ örül- < ör-; “ör- ‘to rise’, usually while still maintaining contact with the point of departure, e.g. (of a plant) ‘to sprout’; often used metaph.” ~ örül- < ör-; “ör- ‘to plait’; also used metaph. for building a wall with bricks” (Clauson, 1972: 195).

⁹⁸ yazıl- < yaz-; “yaz- ‘to be untied, loosened’, etc. *Xak. tügün yazıldı* ‘the knot (etc.) became loose’” (Clauson, 1972: 987) ~ yazıl- < yaz-; “yaz- ‘to write’” (Clauson, 1972: 984).

⁹⁹ ban- “< ba- ‘to bind on oneself; to be bound’” ~ ban- “to dip (something in a liquid, etc.)” (Clauson, 1972: 347, 348).

öçeş-¹⁰⁰ “intikam almak istemek, öç almak” (Ata, 1997: 501) ~ **öçeş-** “karşılıklı rehin ve teminat vermek” (Yüce, 1993: 165) *krş.* **öçeş-** “birbiriyle bir işte yarış etmek” (Yüce, 1993: 165).

una-¹⁰¹ “muktedir olmak, yapabilmek” KT 96a/7 (Sağol, 1995: 166) ~ **una-** “beğenmek, hoşnut olmak” KT 438b/6 (Sağol, 1995: 166); “kabul etmek, onaylamak, razı olmak” KE 192r4 (Ata, 1997: 669); “kabul etmek, razı olmak” NF 181-15 (Ata, 1998: 447).

3.2.3. Ses Olaylarının Kaynaklık Ettiği Örnekler

añ-¹⁰² “aklı başından gitmek, aptallaşmak” KE 76r9 (Ata, 1997: 26) ~ **añ-** “anmak, hatırlamak” KE 11v7 (Ata, 1997: 26); “hatırlamak, anmak” MM 160/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 199) ~ **añg-** “anmak, hatırlamak” ME 131-8 (Yüce, 1993: 87) ~ **ang-** “zikretmek” KT 65a/1, “hatırlamak” KT 154a/9, “düşünmek, öğüt almak” KT 426a/5 (Sağol, 1995: 10).

ayıl-¹⁰³ “ayılmak” (Yüce 199: 95); “kendine gelmek, ayılmak” KT 162b/2 (Sağol, 1995: 18); “ayılmak, kendine gelmek” KE 192r8 (Ata, 1997: 62) ~ **ayıl-** “söylenilmek, açığa vurulmak” KE 121v7 (Ata, 1997: 62).

düz-¹⁰⁴ “doğrultmak” ME 107-7 (Yüce, 1993: 117) ~ **düz-** “dizmek” ME 86-8 (Yüce, 1993: 117) ~ **tüz-** “dizmek” ME 121-5 (Yüce, 1993: 193); “dizmek, sıraya koymak” NF 71-14 (Ata, 1998: 443); “düzmek, düzenlemek” MM 121/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 265) ~ **tiz-** “dizmek, sıraya koymak” KE 2r18 (Ata, 1997: 638).

ög-¹⁰⁵ “öğütmek” NF 163-8 (Ata, 1998: 335) ~ **öğü-/ögi-** “(un) öğütmek” NF 164-8 (Ata, 1998: 335) ~ **ög-** “öğmek” ME 9-1 (Yüce, 1993: 165); “övmek” KT 197a/6, KE 85v18 (Sağol, 1995: 120; Ata, 1997: 501); “övmek, medhetmek” NF 78-15 (Ata, 1998: 335); “övmek, methetmek” MM 4/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 247) ~ **öğü-** “öğmek” ME 8-8 (Yüce, 1993: 166).

¹⁰⁰ öçeş- “(öçe-) < öçe- ‘to be hostile to one another’ and the like.” ~ öçeş- “< *öçe- ‘to wager, or bet, with one another’” (Clauson, 1972: 32). Sözcüklerin kökleri, EDPT’de öçe- “(öçe-) < öç ‘to feel hostile, desire revenge’” ve öçe- “(öçe-) See 2 öçeş-.” (Clauson, 1972: 21) biçimlerinde maddelenmiştir.

¹⁰¹ una- < u- “u- ‘to be capable’ and the like” (Clauson, 1972: 2) ~ una- “to be pleased, satisfied; to agree to (do something)” (Clauson, 1972: 171).

¹⁰² añ- “eñ- ‘to be perplexed’.” (Clauson, 1972: 168).

¹⁰³ ayıl- “< *ad- ‘to sober up, recover from drunkenness’; more generally, ‘to recover consciousness’” (Clauson, 1972: 56).

¹⁰⁴ düz- “tüz- (d-) ‘to level, straighten, put in order’, and the like” ~ düz- “< tiz- (d-) ‘to arrange (things) in a row; to string (beads)’, and the like” (Clauson, 1972: 572).

¹⁰⁵ ög- “ögi- ‘to grind’; to pulverize (something)” (Clauson, 1972: 101). KE’de, sözcüğün ögit- “öğütmek” (Ata, 1997: 501) biçimi kullanılmıştır.

öl-¹⁰⁶ “ıslanmak” KE 121r18 (Ata, 1997: 503) ~ **öl-** “ölmek” ME 209-4, KT 502b/3, KE 240v21, NF 6-5, MM 265/1 (Yüce, 1993: 166; Sağol, 1995: 122; Ata, 1997: 503; Ata, 1998: 336; Toparlı ve Argunşah, 2008: 248).

siñgle-¹⁰⁷ “sızlanmak” ME 187-4 (Yüce, 1993: 176) ~ **siñgle-** “pislemek, sıçmak” ME 187-7 (Yüce, 1993: 176) ~ **sañgla-** “pislemek, sıçmak” ME 187-7 (Yüce, 1993: 172).

sökül-¹⁰⁸ “kebab etmek” KE 13r14 (Ata, 1997: 566) ~ **sökül-/sökil-** “kebab etmek” NF 33-13 (Ata, 1998: 379) ~ **sögül-** “kızarmak, yakmak, kavurmak” KT 285a/7 (Sağol, 1995: 140) ~ **sökül-** “sökülmek” ME 158-3 (Yüce, 1993: 177).

süs-¹⁰⁹ “süzme, ayıklamak” KE 96r20 (Ata, 1997: 578) ~ **süs-** “boynuzla vurmak, tos vurmak” KT 104a/4 (Sağol, 1995: 142); “süsme” KE 38r1 (Ata, 1997: 578).

ür-¹¹⁰ “seçmek” KT 297b/8 (Sağol, 1995: 171) ~ **üdü-** (~**üdü-**) “seçmek” ME 128-8 (Yüce 1995: 197) ~ **üdü-** “seçmek, üstün tutmak” KT 237a/1 (Sağol, 1995: 169) ~ **üdü-** “seçmek, tercih etmek” KE 30r13 (Ata, 1997: 680); “seçmek, tercih etmek, seçkin kılmak” NF 3-6 (Ata, 1998: 453) ~ **üyür-** “seçmek” ME 59-1, “tercih etmek” ME 12-2 (Yüce 1995: 198); “seçmek” KT 571b/6 (Sağol, 1995: 171) ~ **ür-** “üfürmek, üfleme” KT 53b/5; “körüklemek” KT 291b/8 (Sağol, 1995: 171); “üfleme; ürmek, havlamak” KE 228v15 (Ata, 1997: 684); “üfleme” NF 107-14 (Ata, 1998: 456).

yalıñgla-¹¹¹ “alevlenmek” ME 167-2 (Yüce, 1993: 202) ~ **yalıngla-** “alevlenmek” KT 575b/2 (Sağol, 1995: 177) ~ **yalıñgla-** “soyunmak” ME 169-2 (Yüce, 1993: 202).

3.2.4. Ses Özdeşliğinin Kaynaklık Ettiği Örnekler

Yansıma Sözcükle Ses Özdeşliği

küldür-¹¹² “güldürmek” ME 26-8, KT 504b/9 (Yüce, 1993: 154; Sağol, 1995: 102); “güldürmek, sevindirmek” NF 383-17 (Ata, 1998: 271) ~ **küldür-** “güldürmek, şimşek çakmak” KE 121r4 (Ata, 1997: 407).

¹⁰⁶ öl- “< öli- < öl ‘to be moist, damp’” (Clauson, 1972: 127).

¹⁰⁷ siñgle- “siñile-< *siñi; sinle- (of animals) ‘to whine moan’; siñele-/sinile-/sinle- ‘to sob quietly; (of a dog) to howl (with the cold); (of copper vessels) to clatter, clang’” (Clauson, 1972: 840) ~ siñgle- “sañla-< sañ; Xak. *kuş sañladı* ‘the bird defecated’” (Clauson, 1972: 839).

¹⁰⁸ sökül- “sögül- ‘to roast’” (Clauson, 1972: 821).

¹⁰⁹ süs- “süz- ‘to filter or strain’” (Clauson, 1972: 861).

¹¹⁰ ür- “üdü- ‘to choose’; Xak. üdü-, Xwar. üdü-, Tkm. ür-, Osm. ür-” (Clauson, 1972: 67, 68).

¹¹¹ yalıñgla- < yalın “yalın ‘flame’” (Clauson, 1972: 929).

¹¹² küldür- “kültür- (g-) < kül- ‘to make (someone) laugh’” ~ küldür- “küldre- ‘vocalized küldüre-; prob. a pure onomatopoeic’” (Clauson, 1972: 717). ME’de, sözcüğün küldüre- “gürlemek” (Yüce, 1993: 154) biçimi kullanılmıştır.

3.2.5. Özgün Yazımdan ya da Çeviri Yazı Tercihlerinden Kaynaklanan Örnekler

ër-¹¹³ “imek” ME 206-5 (Yüce, 1993: 120); “imek (ek fiil)” MM 400/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 217) ~ ir- “imek (cevherî fiil)” KT 31a/3, “olmak” KT 278b/6 (Sağol, 1995: 65) ~ er- “olmak, imek fiili (cevherî fiil)” NF 190-13 (Ata, 1998: 124) ~ **ër-** “ulaşmak, kavuşmak, varmak” MM 107/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 217) ~ ir- “ermek, ulaşmak” KT 356b/6 (Sağol, 1995: 65) *krş.* **er-** “erişmek; olmak; imek fiili (cevherî fiil)” KE 234v1 (Ata, 1997: 192).

kêç-¹¹⁴ “geçmek” MM 223/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 229) ~ keç- “(haddi) aşmak” ME 18-8, “(zaman) geçmek” ME 155-6 (Yüce, 1993: 137) ~ keç- “ölmek” ME 157-2 (Yüce, 1993: 137) ~ **kêç-** “gecikmek” ME 164-8 (Yüce, 1993: 137) ~ kiç- “ağırdan alıp gecikmek” KT 86b/7 (Sağol, 1995: 87) *krş.* **keç-** “gelip geçmek” KT 65a/6, “geçmek, aşmak” KT 210b/1, “uzaklaşmak, aşmak” KT 34a/7, “geçip gitmek, gitmek” KT 367b/1, “gitmek, dolaşmak” KT 169a/5, “vazgeçmek” KT 285a/2, “bir yerde durmak, kalmak” KT 205b/9 (Sağol, 1995: 77, 78); “geçmek; bağışlanmak; vazgeçmek; ölmek” KE 53r10 (Ata, 1997: 310); “geçmek; yaşamak; vazgeçmek; feda etmek; ölmek” NF 404-10 (Ata, 1998: 211) ~ kiç- “gelip geçmek” KT 181b/1, “geçmek, aşmak” KT 38b/2, “uzaklaşmak, gitmek” KT 350b/5, “bir yerde durmak, kalmak” KT 379b/2, “karşılaşmak, rastlamak” KT 350b/5 (Sağol, 1995: 87).

yitür-¹¹⁵ “kaybetmek, yitirmek” KT 234b/5, KE 97v17 (Sağol, 1995: 189; Ata, 1997: 740) ~ yitir- “yitirmek” ME 105-5 (Yüce, 1993: 210) ~ **yitür-** “yiyecek vermek, yedirmek” KT 354b/9 (Sağol, 1995: 189) ~ yédür- “yedirmek” ME 214-3 (Yüce, 1993: 206) ~ yidür- “yedirmek” KT 500a/3 (Sağol, 1995: 187) ~ yetür- “yedirmek” ME 31-6 (Yüce, 1993: 208) ~ **yitür-** “ulaştırmak, yetiştirmek” KT 402a/1 (Sağol, 1995: 190) ~ yétür- “yetiştirmek, ulaştırmak” MM 86/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 271) ~ yetür- “ulaştırmak, yetirmek” ME 26-2 (Yüce, 1993: 208); “yetiştirmek, ulaştırmak” KE 151v10 (Ata, 1997: 730); “ulaştırmak; yetiştirmek, yeterli kılmak” NF 29-4 (Ata, 1998: 481).

¹¹³ ér- “er- ‘to be’ (something, somewhere, etc.)” ~ ér- “to reach, arrive; to meet (?)” (Clauson, 1972: 193, 194).

¹¹⁴ kêç- “keç- (g-) both ‘to pass away, elapse’, including ‘to pass through (something)’ and ‘to cross, pass over (something)’; Xwar. keç- (?geç-) ‘to cross’, Kıp. keç- (mis-spelt köç-)” *krş.* köç- “‘to change one’s abode, migrate’; with some extended meanings like ‘to be nomadic’, and metaph. ‘to die’” ~ kêç- “‘to be late’ and the like; homophonous” (Clauson, 1972: 693, 694).

¹¹⁵ yitür- “yitür- /yittür- < yit- ‘to lose; to cause to stray’, and the like.” ~ yitür- “yétür- < yè- “‘to give (something to someone) to eat’” ~ yitür- “yétür- < yèt- survives, usually meaning ‘to cause to arrive; to make sufficient; to ripen’” (Clauson, 1972: 892, 893).

3.2.6. Anlam İlişkilerinin Zayıfladığı ya da Kaybolduğu Örnekler

aķ-¹¹⁶ “akmak” ME 170-4, KT 42a/8, NF 326-10, MM 321/2 (Yüce, 1993: 85; Sağol, 1995: 8; Ata, 1998: 10; Toparlı ve Argunşah, 2008: 198) ~ **aķ-** “yağma etmek” ME 129-1 (Yüce, 1993: 85); “talan etmek, bozguna uğratmak” NF 161-4 (Ata, 1998: 10).

at-¹¹⁷ “atmak” ME 5-6, NF 400-7 (Yüce, 1993: 94; Ata, 1998: 25); “fırlatmak, atmak” KT 172b/9, “koymak” KT 302b/2, “saçmak, yaymak” KT 560b/7, “(yapılmış kötü bir işi birine) yüklemek” KT 94a/2, “bilmeden konuşmak, kafadan atmak” KT 284a/8 (Sağol, 1995: 16) ~ **at-** “(adım) atmak” ME 226-8 (Yüce, 1993: 94) ~ **at-** “(tan yeri) ağarmak” ME 158-4 (Yüce, 1993: 94) *krş.* **at-** “atmak, bırakmak, salmak; (tan) atmak” KE 203r15 (Ata, 1997: 42); “atmak” MM 233/1, “(şafak) sökmek” MM 172/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 201).

awut-¹¹⁸ “oyalamak” ME 94-1 (Yüce, 1993: 95); “avutmak, eğlemek, teselli etmek” NF 107-4 (Ata, 1998: 28) ~ **awut-** “büyülemek” ME 73-6 (Yüce, 1993: 95).

bit-¹¹⁹ “bitmek, tamamlanmak” KE 192v19 (Ata, 1997: 115); “tamam olmak, tamamlanmak” MM 152/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 208) ~ **bit-** “(nebat için) bitmek, yetişmek, serpilmek” KT 431a/1 (Sağol, 1995: 30); “(bitki için) bitmek, yetişmek” KE 128v6 (Ata, 1997: 115); “türemek, bitmek, yerden çıkmak” MM 51/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 208) ~ **büt-** “büyülemek, yerine yenisi gelmek” NF 66-13 (Ata, 1998: 91) ~ **bit-** “inanmak, iman etmek” KT 33b/8 (Sağol, 1995: 30); “inanmak, tapınmak” KE 120v9 (Ata, 1997: 115); “inanmak” NF 26-6 (Ata, 1998: 71); “*krş.* **büt-**”¹²⁰ MM 372/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 208) ~ **büt-** “inanmak” ME 33-3, KT 356a/2, NF 79-1, MM 28/1 (Yüce, 1993: 109; Sağol, 1995: 35; Ata, 1998: 91; Toparlı ve Argunşah, 2008: 212) *krş.* **büt-** “inanmak; bitmek” KE 34v6 (Ata, 1997: 148).

¹¹⁶ aķ- “primarily ‘to flow’ of any kind of liquid from tears to rivers. Xwar. aķ- (of blood, etc.) ‘to flow’; *kāfirleri aķıp bulun kılıp* ‘raiding the infidels and taking prisoners’” (Clauson, 1972: 77).

¹¹⁷ at- “basically ‘to throw, to shoot’, with a very wide range of extended and metaph. meanings. Xwar. at- ‘to throw’; (of dawn) ‘to break’; Çağ. ‘to throw, shoot’; ‘to dawn’ in the sense of the dawn breaking” (Clauson, 1972: 36).

¹¹⁸ awut- “< avıt- ‘to comfort; to amuse or distract’” (Clauson, 1972: 7).

¹¹⁹ bit- “bit-/büt- has an extraordinarily wide of meanings, the starting-point of which seems to be ‘to become complete. This developed in two contrary directions, ‘to come to an end, be finished’, and ‘to be ready to start’ with various special applications. Xwar. bit-/büt- ‘to be completed, achieved’; ‘to believe in’; Çağ. büt-/bit- ‘of a plant or vegetable, to grow’; ‘of a injury or wound, to heal’; ‘to be done, finished’; ‘to be produced, to come to pass’; ‘to trust, rely on’” (Clauson, 1972: 298, 299).

¹²⁰ büt- “inanmak” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 212).

çap-¹²¹ “(at) koşmak” ME 79-8 (Yüce, 1993: 110); “koşmak” NF 49-11 (Ata, 1998: 100) ~ **çap-** “el vurmak” ME 104-7 (Yüce, 1993: 110) *krş.* **çap-** “kesmek, parçalamak; el vurmak” KE 204v18 (Ata, 1997: 157).

édin-¹²² “edinmek” ME 167-3 (Yüce, 1993: 117) ~ **édin-** “süslenmek” ME 174-4 (Yüce, 1993: 117).

kat-¹²³ “katmak” ME 130-6 (Yüce, 1993: 135); “dahil etmek, katmak” KT 220b/9 (Sağol, 1995: 74); “katmak, ilave etmek, karıştırmak” KE 115r3 (Ata, 1997: 303); “katmak, ilave etmek, koymak; içine sokmak; bir yerde tutmak, kapatmak; takmak; koşmak” NF 422-11 (Ata, 1998: 205); “eklemek, katmak” MM 100/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 228) ~ **kat-** “(küpe v.s.) takmak” ME 82-1 (Yüce, 1993: 135) ~ **kat-** “(sürme) çekmek” ME 178-7 (Yüce, 1993: 136).

otur-¹²⁴ “oturmak” ME 122-2, KT 181b/3 (Yüce, 1993: 164; Sağol, 1995: 119) ~ **otur-** “devamlılık bildiren yardımcı fiil” ME 62-8 (Yüce, 1993: 164).

ötür-¹²⁵ “ishal olmak” ME 57-6 (Yüce, 1993: 168) ~ **ötür-** “sürümlü yapmak” ME 97-6 (Yüce, 1993: 168) *krş.* **ötür-** “geçirmek” KE 148v21 (Ata, 1997: 511).

sakın-¹²⁶ “düşünmek” ME 170-6, MM 283/1 (Yüce, 1993: 171; Toparlı ve Argunşah, 2008: 252); “düşünmek, hatırlamak; sanmak, zannetmek” KE 67r18 (Ata, 1997: 532); “düşünmek, sanmak, zannetmek” NF 51-15 (Ata, 1998: 358) ~ **sağın-** “düşünmek, hatırlamak; sanmak, zannetmek” KE 215v8 (Ata, 1997: 532) ~ **sakın-** “sakınmak, çekinmek, perhiz etmek” ME 133-8 (Yüce, 1993: 171) *krş.* **sakın-** “sakınmak, korunmak, çekinmek” KT 29a/4,

¹²¹ çap- “an onomatopoeic verb (cf. çap) with several meanings both Trans. and Intrans., the only connecting link between which seems to be that they all describe noisy action. Xwar. ‘to hurry; to strike; to sever’; Çağ. ‘to gallop; to cause to gallop; to raid, plunder; to strike with a sword, to wound, to sever with single blow’” (Clauson, 1972: 394).

¹²² edin- “étin- (édin-) < ét-; with the same range of meanings as è:t- [“è:t- it originally meant ‘to organize, put in order’, then ‘to ornament, adorn’” (Clauson, 1972: 36)]. Uyg. ‘according to the rules for ornamenting (the body) *ağuluğ yılanın etözlerin étinip yaratınip* ‘ornamenting their bodies with poisonous saneks’; Xak. *kışka étin* ‘prepare yourself for the winter’; *étindi kohl kaşı* ‘adorns its arms and eye-brows’; Osm. edin- ‘to make for oneself’” (Clauson, 1972: 61).

¹²³ kat- “‘to mix (two things)’, and more specifically ‘to add (something) to (something else)’; sometimes used for ‘to twist (wool into thread)’; Xwar. *kat-* ‘to add to, mix with (something)’; ‘to confine (someone) in (some place)’” (Clauson, 1972: 594).

¹²⁴ otur- “< olur- (?olor-) ‘to sit’. In some modern languages used as an Auxiliari Verb, meaning ‘to do(something) habitually, continuously, or frequently’; Xak. there are two forms oldur- and oltur-; Xwar. *oltur-/otur-*” (Clauson, 1972: 150, 151). NF’de, sözcüğün otruk “oturum, yatalak” (Ata, 1998: 333) biçimi kullanılmıştır.

¹²⁵ ötür- “< öt- [öt- ‘to cross’, e.g. a river, the movement being over rather than through; ‘to penetrate into (something)’; ‘to pass right through (something)’ and come out the other side. There are various metaph. meanings, e.g. ‘to pass over, forgive (sins, etc.)’; ‘to give up, renounce (something)’; and, (of the bowels) ‘to be purged’; (of goods) ‘to move freely, be easily marketed’” (Clauson, 1972: 39)]; Çağ. ötür- ‘to cause to pass through’; Kıp. ötür- ‘to transmit, send through’” (Clauson, 1972: 68).

¹²⁶ sakın- “< sağ- originally simply ‘to think’; but in most it has come to mean ‘to think longingly about (something); to desire’, or ‘to think anxiously about something, to be worried’, and the like. Xak. KB *kutadmiş kişi kör sağınmış gerek* ‘a fortunate man must be thoughtful’, Tef. sağın- ‘to think; to think carefully, be cautious’; Xwar. sağın- ‘to deem (to be)’; sağın- ‘to think; to deem; to be wary’” (Clauson, 1972: 812, 813).

“kaçınmak” KT 260b/6, “sanmak, zannetmek” KT 65b/5, “ummak, tahmin etmek” KT 443a/2, “düşünmek” KT 298b/2, “hatırlamak” KT 231b/5 (Sağol, 1995: 132).

sür-¹²⁷ “sürmek, götürmek” ME 39-4 (Yüce, 1993: 179); “sürmek, çıkarmak, uzaklaştırmak; sürümek, sürüklemek” NF 238-9 (Ata, 1998: 385); “uzaklaştırmak, sürgün etmek” MM 361/4 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 257) ~ sür- “ovmak, sürmek” MM 91/4 ~ **sür-** “çift sürmek” ME 47-3 (Yüce, 1993: 179) *krş.* **sür-** “kovmak, uzaklaştırmak” KT 129b/5, “sürmek, sevk etmek” KT 341a/5, “toprağı işlemek, sürmek” KT 10b/3 (Sağol, 1995: 142); “sürmek, sevk etmek; tarla sürmek” KE 2v4 (Ata, 1997: 578) ~ **sür-** (?) “eğmek, bükmek” ME 190-5 (Yüce, 1993: 179).

sürün-¹²⁸ “(yerde) sürünmek” ME 160-2 (Yüce, 1993: 180); “sürüklenmek, sevk edilmek” KT 507b/7 (Sağol, 1995: 142) ~ sürin- “sürüklenmek, sevk edilmek” KT 453b/5 (Sağol, 1995: 142) ~ **sürün-** “kaşınmak, devinmek” ME 183-5 (Yüce, 1993: 180).

tæg-¹²⁹ “ulaşmak, değmek” ME 19-1 (Yüce, 1993: 184); “değmek, ulaşmak” MM 81/2 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 261) ~ tig- “erişmek, yetişmek, ulaşmak, vasıl olmak” KT 396a/2, “isabet etmek” KT 323a/2, “katılmak, karışmak, kaynaşmak” KT 79a/2 (Sağol, 1995: 155) ~ teg- “erişmek, ulaşmak, vasıl olmak” KT 228b/4, “isabet etmek” KT 366a/8, “çatmak, sataşmak” KT 492b/9 (Sağol, 1995: 151) ~ **tæg-** “(fiyat) etmek, değmek” ME 127-1 (Yüce, 1993: 184) *krş.* **teg-** “değmek, ulaşmak, varmak; değer etmek” KE 180v11 (Ata, 1997: 615); “değmek, varmak, ulaşmak, ermek, geçmek, bulaşmak; payına, hissesine düşme” NF 186-17 (Ata, 1998: 417).

tiril-¹³⁰ “dirilmek” KE 137r16, MM 34/4 (Ata, 1997: 637; Toparlı ve Argunşah, 2008: 263) ~ **tiril-** “yaşamak” ME 166-5, KT 330b/1, MM 282/2 (Yüce, 1993: 188; Sağol, 1995: 156; Toparlı ve Argunşah, 2008: 263) *krş.* **tiril-** “yaşamak, canlanmak, dirilmek” NF 263-15 (Ata, 1998: 428).

tur-¹³¹ “(ayakta) durmak” ME 108-2, “kalkmak¹³²” ME 60-7 (Yüce, 1993: 190); “ayağa kalkmak; durmak” MM 133/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 264) ~ **tur-**¹³³ “yardımcı fiil” ME

¹²⁷ sür- “basically ‘to drive away, to drive on’, and the like. These and extended meanings like ‘to plough, to follow (an occupation), to spend (time)’, and the like, and also in some languages as ‘to continue, push on; (of time) to pass’; Xwar. sür- (1) ‘to drive away’; (2) for sürt-, ‘to rub’; Kıp. sür- ‘to banish’” (Clauson, 1972: 844).

¹²⁸ sürün- “< sür- similar meanings, and see sürç-; Xak. *kışi öz yinin süründi* ‘the man rubbed (or scratched), his own body’, Tef. süren- ‘to he dragged off’ (the hell)” (Clauson, 1972: 854).

¹²⁹ teg- “‘to reach’ but with various extended meanings from an early date, including ‘to attack (someone), to touch (something), to concern (someone), to be worth (i.e. to reach a price of, so much)’” (Clauson, 1972: 476).

¹³⁰ tiril- “< tir- properly ‘to be resuscitated, brought to life’, but sometimes more vaguely ‘to be alive, live’” (Clauson, 1972: 547). KT’de, sözcüğün tirlürül- “diriltilmek” (Sağol, 1995: 157) biçimi bulunmaktadır.

¹³¹ tur- “‘to stand’, both in the sense of ‘to stand upright’ and ‘to stand still’ with various extended meanings. From an early date it was also used as an Aux. V. with different shades of meaning, but usually ‘to continue to (do

218-4 (Yüce, 1993: 190) *krş.* **tur-** “hareket etmemek, istirahat etmek, durmak” KT 367a/6, “var olmak, mukim olmak” KT 203b/3, “yardımcı fiil (bildirme ifade eder)” KT 2b/4 (Sağol, 1995: 160); “durmak, bulunmak, kalmak; var olmak; yaşamak; kalkmak, ayağa kalkmak” NF 192-3, “bildirme (-dır/-dir) ifade eder. isim+tur-” NF 366-11, “süreklilik ifade eder” NF 37-3 (Ata, 1998: 432).

yarış-¹³⁴ “yarışmak” ME 110-2, KE 76r3 (Yüce, 1993: 204; Ata, 1997: 710) ~ **yarış-** “bölüşmek, paylaşmak” ME 112-1 (Yüce, 1993: 204).

yêt-¹³⁵ “ulaşmak, kavuşmak, varmak” MM 51/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 271) ~ yet- “ulaşmak, yetişmek” ME 155-2 (Yüce, 1993: 207) ~ yit- “erişmek, ulaşmak” KT 450a/5, “kaplamak, kuşatmak, sarmak” KT 164b/2 (Sağol, 1995: 189) ~ **yêt-** “kâfi gelmek, yeterli olmak” MM 405/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 271) *krş.* **yet-** “yetmek, yeterli olmak, yetişmek, ulaşmak” KE 51v21 (Ata, 1997: 727); “yetişmek, erişmek, ulaşmak, gelmek; yetmek, yeterli olmak” NF 90-1 (Ata, 1998: 480).

yığ-¹³⁶ “yığmak, toplamak, dermek” KE 216v5 (Ata, 1997: 731); “yığmak, toplamak, bir araya getirmek” NF 17-5 (Ata, 1998: 482); “toplamak, bir araya getirmek” MM 56/3 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 271) ~ **yığ-** “engel olmak, men etmek, alıkoymak” KE 190r4 (Ata, 1997: 731); “uzak tutmak men etmek, yasaklamak” NF 266-11 (Ata, 1998: 482); “yasaklamak, menetmek, uzaklaştırmak” MM 240/1 (Toparlı ve Argunşah, 2008: 271) *krş.* **yığ-** “menetmek, alıkoymak, engel olmak” KT 120b/5, “toplamak, bir araya getirmek” KT 469a/4, “kesmek, tutmak” KT 541a/3, “tutmak, muhafaza etmek” KT 419a/8, “müdafaa etmek, korumak, savunmak” KT 313b/7, “zorlamak, tazyik etmek, sıkıştırmak” KT 78b/4, “haşretmek, diriltmek” KT 309a/8 (Sağol, 1995: 185).

yul-¹³⁷ “çekip almak, gassetmek” (Ata, 1998: 490) ~ **yul-** “fidye vererek esirlikten kurtarmak” (Yüce, 1993: 212); “fidye karşılığında serbest bırakmak; fidye olarak vermek”

---

something)’ . *turur*, later abbreviated to *tur/dur*, etc., but no other part of the V. was used as a copula meaning ‘is’ and so replacing *erür*.” (Clauson, 1972: 529).

¹³² ME’de, sözcüğün iki anlamı, ayrı madde başlarında gösterilmiştir.

¹³³ MM dizininde sözcüğün bu karşılığı, *turur* “-dır, -dir’(bildirme)” (Toparlı ve Argunşah, 2008: 264) madde başında verilmiştir.

¹³⁴ *yarış-* “< yar- normally ‘to race, compete’. Xak. *ol anıñ birle at yarışdı* ‘he had a horse race with him’, *ol anıñ birle tavar yarışdı* ‘he divided the property with him’; this word is also used of dividing property under a will” (Clauson, 1972: 972).

¹³⁵ *yêt-* “originally ‘to overtake, catch up with (someone)’ but from an early period also almost ‘to be sufficient’” (Clauson, 1972: 884). Sözcüğün KT’de, *yitiz* “eksiksiz, mükemmel...” (Sağol, 1995: 189) ve ME’de, *yetrü* “tam, tamamen” (Yüce, 1993: 208) biçimleri kullanılmıştır.

¹³⁶ *yığ-* “‘to collect, assemble’. The usual phonetic changes, in this meaning, cf. tê:r-, ük-. The meaning ‘to restrain, hold back’, and the like, cf. tı:d-; Xak. *ol meni aşka yığdı* ‘he detained me for a meal’; Xwar. *yığ-* ‘to collect; to restrain’.” (Clauson, 1972: 897).

¹³⁷ *yul-* “basically ‘to pull out, pluck out’ (e.g. a thorn Acc., fr. a wound Abl.) but with various extended meanings in Xak. Xak. *er tutuğ yuldı* ‘the man redeemed the pledge’, *er kuş yuldı* ‘the man plunged the bird in boiling water in

(Sağol, 1995: 192); “kurtarmak” (Ata, 1997: 747); “fidye vermek, ölüm cezasından kurtarmak” (Ata, 1998: 490) *krş. yul- (~ yol- ?)* “çevirmek, evirmek” (Yüce, 1993: 212).

4. Sonuç ve Değerlendirme

Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde, farklı niteliklere ve oluşum biçimlerine sahip çok sayıda eş adlı sözcük kullanılmaktadır. Eski Türkçeden itibaren eş adlı örneklerin, eş adlılığı doğuran etkenlerin belirlenmesi; bu öğelere yönelik tercihleri, türlü kavramları karşılama açısından dilde var olan üretim olanaklarını ve yazılı metinlerin bu kapsamdaki söz varlığını ortaya çıkaracaktır. Dilin tarihî gelişimi içinde söz konusu anlam ilişkisinin hangi boyutlarda örneklediği, kullanımlara yönelik dönemsel değişkenler ve eş adlıların bugüne nasıl evrildiği de art zamanlı çalışmaların sonuçları arasındadır. Bu çalışmada, Harezmi Türkçesine ilişkin metin yayınlarında madde başı yapılmış eş adlılarla farklı metinlerin bu doğrultudaki örnekleri belirlenmiş, değerlendirilmiş; eş adlılık ilişkisinin hangi etkenlerle ortaya çıktığı incelenmiştir. Çalışmada, aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

a) Harezmi Türkçesi metinlerindeki ad ya da eylem türündeki sözcükler arasında eş adlılık ilişkisi taşıyan çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bu örneklerin bir bölümü, kök durumundadır. Sayıca çok daha fazla olan diğerleri ise türlü nedenlerle eş adlı olmuşlardır. İki ya da daha çok sözcüğün eş adlı olması; yapım ekleri, ses olayları, ses özdeşlikleri, eksilti, örneksime, özgün yazım, çeviri yazı tercihleri gibi etkenlerle gerçekleşebilmektedir.

b) Harezmi Türkçesi metinlerinde belirlenen eş adlı sözcüklerin bir bölümü, aynı ya da farklı tabanlara gelen yapım ekleriyle oluşmuştur. Bu tür örneklerin eş adlılığı; aynı yapım ekinin eş adlı tabanlara gelmesi, eş yazımlı farklı yapım eklerinin eş adlı tabanlara gelmesi, yapım eki almış sözcüklerin kök durumundaki başka sözcüklerle eş adlı olması, farklı köklerden farklı eklerle türeyen sözcüklerin ses özdeşliği taşıması gibi etkenlere bağlı olarak gelişmiştir.

c) Dilin gelişimi doğrultusunda kimi sözcüklerde gerçekleşen ses değişiklikleri, ses düşmeleri, ötümsüzleşme, yuvarlaklaşma vb. ses olayları sonucunda eş adlı öğeler oluşmuştur. Kimi örneklerin eş adlılığı ise yansıma sözcüklerle ve ünlemlerle gerçekleşen ses özdeşliklerine; eksiltiye ve örneksimeye bağlıdır. Eş adlı sözcükler arasında, özgün yazıma bağlı okuyuşlar ya da metin yayınlarındaki çeviri yazı tercihleri (özellikle /è/ sesinin kimi çalışmalarda /i/ ile gösterimi) doğrultusunda biçimlenen örnekler de bulunmaktadır.

ç) Metinlerde, kendi dillerine ilişkin sözlüklerde de ayrı madde başlarında tanımlanan yabancı kökenli eş adlılar örneklenmiştir. Türkçedeki yazımları uyarınca eş adlı olmuş bu

---

order to pluck it'. Xwar. yul- 'to pull up (grass); to ransom, to rescue'" (Clauson, 1972: 918). MM'de, sözcüğün *yuluğ* "fidye, kurban", *yuluğluğ* "fidyesi verilmiş köle" ve *yulun-* "fidye ile alınıp kurtarılmak" (Toparlı ve Argunşah, 2008: 273) biçimleri kullanılmıştır.

örneklerin kaynak dilleri ve özgün yazımları aynı ya da farklı olabilmektedir. Aynı etken, kimi alıntıları da Türkçe sözcüklerle eş adlı yapmıştır.

d) Harezmi Türkçesi metinlerindeki eş adlıların önemli bir bölümü, sözcüğün türlü anlamları arasındaki bağın zayıflaması ya da kaybolmasıyla oluşmuştur. Nitekim Clauson, EDPT (Clauson, 1972)'de aynı madde başında anlamlandırılıp örneklediği bu türdeki kimi sözcüklerin metaforik anlamlara sahip olduğunu da belirtmiştir.

Kısaltmalar

Ar. Arapça

DLT Dîvânu Lugâti't-Türk

EDPT An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

Far. Farsça

KE Kışâşü'l-Enbiyâ

KT Satır Arası Kur'an Tercümesi

ME Muḳaddimetü'l-Edeb

MM Mu'înü'l-Mürîd

NF Nehcü'l-Ferâdis

Kaynaklar

- AKSAN, D. (1978). *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi (Ana çizgileriyle)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 217.
- AKSAN, D. (2006). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin Yayın Evi.
- ATA, A. (1997). *Nâşîrû'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî Kışâşü'l-Enbiyâ, I. Cilt: Giriş-Metin-Tıpkıbasım, II. Cilt: Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 681: 1-2.
- ATA, A. (1998). *Nehcü'l-Ferâdis III (Dizin-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.
- ATMACA, E. (2013). Eski Oğuz Türkçesinden Günümüz Türkiye Türkçesine Eşgösterenlilik. *Dil Araştırmaları*, 12, 117-138.
- BAALBAKI, R. (1995). *Al Mawrid A Modern Arabic-English Dictionary*. Beirut: Dar El-İlm Lilmalayin.
- CLAUSON, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford University Press, London: Ely House.
- COURTEILLE, M. P. (1870). *Dictionnaire Turk-Oriental*. Paris: A L'imprimerie Impériale.
- ECKMANN, J. (2004). *Nehcü'l-Ferâdis, Uştmaḳlarınġ Açuq Yolu (Cennetlerin Açık Yolu) I (Metin)-II (Tıpkıbasım)* (Yay. Semih Tezcan, Hamza Zülfikar). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 518.

- ERCİLASUN, A. B. ve AKKOYUNLU, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 1120.
- ERKAN, A. (2006). *El-Beyan Arapça-Türkçe Büyük Sözlük 1-2*. İstanbul: Yasin.
- GÜNAY, V. D. (2007). *Sözcükbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual.
- KARAAĞAÇ, G. (2009). Eş Yazınlık, Eş Seslilik ve Çok Anlamlılık. *Dil Tarih ve İnsan*, İstanbul: Kesit Yayınları, 61-86.
- LYONS, J. (1977). *Semantics 2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PALMER, F. R. (2001). *Semantik, Yeni Bir Anlambilim Projesi* (çev. Ramazan Ertürk). Ankara: Kitâbiyât.
- RIEMER, N. (2010). *Introducing Semantics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- SAĞOL, G. (1993). *Old Turkish and Persian İnter-linear Qur'an Translations I: An İnter-linear Translation of the Qur'an into Khwarazm Turkish, İntroduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: İntroduction and Text)*. Sources of Oriental Languages & Literatures 21, Turkish Sources XIX, The Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University.
- SAĞOL, G. (1995). *Old Turkish and Persian İnter-linear Qur'an Translations III: An İnter-linear Translation of the Qur'an into Khwarazm Turkish, İntroduction, Text, Glossary and Facsimile (Part II: Glossary)*. Sources of Oriental Languages & Literatures 26, Turkish Sources XXIII, The Department of Near Eastern Languages & Civilizations, Harvard University.
- STEINGASS, F. (1963). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London: Routledge & Kegan Paul Limited.
- TEPELİ, Y. (2006). Ölçünlü Türkiye Türkçesinde Eş Biçimli Biçim Birimlerinden/Yapılardan "Ar" (ar/er). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VIII (1), 19-40.
- TOPARLI, R. ve ARGUNŞAH, M. (2008). *Mu'inü'l-Mürîd, İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin-Tıpkıbasım*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 925.
- ÜNLÜ, S. (2012). *Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- VARDAR, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- YÜCE, N. (1993). *Ebu'l Kâsım Cârullâh Maḥmūd Bin 'Omar Bin Muḥammed Bin Aḥmed Ez-Zamaḥşarî El-Ḥvârizmî, Mukaddimetü'l-Edeb, Ḥvârizm Türkçesi ile Tercümelî Şuḫter Nüshası Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 535.